

Den genusbärande slöjden

- En väv av socialt, ekonomiskt och kulturellt kapital

Christian Svensson

**Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Ledarskap i slöjd och kulturhantverk**

15 hp

**Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet**

2014:36

Den genusbärande slöjden
- En väv av socialt, ekonomiskt och kulturellt kapital

Christian Svensson

Handledare: Viveka Berggren Torell

Kandidatuppsats, 15 hp
Ledarskap i slöjd och kulturhantverk
Lå 2013/14

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

www.conservation.gu.se
Ph +46 31 786 47 00
Fax +46 31 786 47 03

Bachelor's programme in Leadership and in Handicraft
Graduating thesis, BA/Sc, 2014

By: Christian Svensson
Mentor: Viveka Berggren Torell

The gender bearing handicraft – a weave of social, economic and cultural capital

Abstract

This study examines how various crafts are linked to the performer's gender and discusses the various factors that lead to the prevailing gender division between hard and soft crafts. Woodworking and metal crafts are labeled as hard in a tactile way and textile crafts as soft. In the questionnaire that was done, it was clear that young craftspersons today fall under the norm of what is considered feminine and masculine craft. Those who identify themselves as craftsmen use hard materials while those who identify themselves as craftswomen uses soft. However there was a clear trend for both sexes to practice leather crafts as well as handicrafts in techniques attributed the other gender. Another aspect that the survey showed was that those who considered themselves to belong to a different gender identity than just a man or woman practiced crafts more freely from the gender norm. The respondents were selected from a group of craftspersons believed too essentially craft items in order to use them. This proved to be wrong, almost all respondents answered that they worked with crafts to find an outlet for their creativity, and it was a way for them to feel good physically and psychologically.

Based on the survey results, one can see how handicrafts are used performative to define a person's gender. It also becomes clear how this can be used practically to question and reformulate someone's gender.

The study has mainly produced materials of scientific value to previously existed theories. It is thus a basis for further studies both in gender studies, performativity and crafts. With the paper as a basis, it is possible to continue to explore how handicrafts associate with gender. The paper can also be used to explain why and how handicrafts are distributed across gender and the assigned value to different types of crafts.

Title in original language: Den genusbärande slöjden – en väv av socialt, ekonomiskt och kulturellt kapital

Language of text: Swedish

Number of pages:37

Keywords: (craft gender handicraft performative textile queer)

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—14/36--SE

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	9
1.1 Bakgrund.....	9
1.2 Slöjden och genus.....	10
1.3 Slöjden som fostrande.....	13
1.4 Forsknings och kunskapsläge.....	14
2 Studien och dess genomförande.....	16
2.1 Problemformulering.....	17
2.2 Frågeställningar.....	17
2.3 Syfte.....	17
2.4 Målsättning.....	17
2.5 Avgränsningar.....	17
2.6 Metod.....	18
2.7 Teoretisk ansats och etiska frågeställningar.....	18
2.8 Källmaterial och källkritik.....	21
2.9 Genomförande av enkätstudien.....	22
3.0 Resultat och analys.....	23
3.1 Kvantitativa resultat.....	23
3.2 Kvalitativa resultat.....	28
4 Diskussion och slutsatser.....	31
4.1 Slöjden som en performativ handling.....	31
4.2 Slöjden som symboliskt kapital.....	32
4.3 Manligt och kvinnligt.....	33
5 Sammanfattning.....	33
Begreppsförklaringar.....	34
Källförteckning.....	35
Tv program.....	36
Publikationer.....	36
Dagspress.....	36
Internetkällor.....	36

1. Inledning

1.1 Bakgrund

1.1.1 Mina personliga erfarenheter

Under de snart tre åren jag har gått utbildningen Ledarskap i slöjd och kulturhantverk har jag kontinuerligt stött på frågan, ”kan du det där?” när jag har slöjdat. Egentligen har det alltid handlat om någon textil teknik och då vanligen stickning. Det har blivit mer och mer uppenbart för mig, dels genom egna erfarenheter och dels genom historier från andra, att det finns en tanke om att personer av ett visst kön naturligt är mer begåvade inom ett specifikt hantverk. Under mina år vid Umeå Universitet och slöjdlärover utbildningen har även frågeställningen kring slöjd och genus behandlats. Jag observerade redan där att inga män gick utbildningen med inriktning mot textil men att cirka två tredjedelar av de som gick trä och metall var kvinnor. Detta ledde till många diskussioner om varför en sådan uppdelning skett och om det var mer accepterat för en kvinna att intressera sig för hårdslöjd än för att en man intressera sig för mjuk. Då jag även arbetar som slöjdlärare har jag även stött på frågan om jag skulle in och vikariera som textillärare. Eleverna saknade förtroende för mina kunskaper inom det textila området, för att jag var man. Observationen går dock åt båda hållen. Även kvinnor ifrågasätts då de arbetar med ett traditionellt manligt hantverk. Men min upplevelse är att det är vanligare att män som arbetar med traditionellt kvinnliga hantverk ifrågasätts medan kvinnor som arbetar med manliga hantverk bemöts mer positivt. Detta blir en del av den jag ämnar avhandla i min studie.

1.1.2 Den rådande genusdebatten och hemslöjdens plats inom den

Även inom hemslöjden har det under de senaste åren förts en diskussion om att det är en kvinnodominerad rörelse och att männen inte får plats, eller snarare får ta sig plats (NUTEK 2008 s.7, 37). Samtidigt kan vi titta på hur kvinnor och män presenteras i tidningen Hemslöjd, finns det tydliga skillnader och hur faller de in under genusbilden? Jag har iakttagit att en genusdiskussion förs över hela landet just nu som inte har lämnat hemslöjden orörd. Feminism och jämställdhet diskuteras i tv programmet Min kamp av Belinda Olsson och i andra medier, ett aktivt politiskt ställningstagande syns i Feministiskt Initiativ. Mannens roll och beteende ifrågasätts på ett populistiskt sätt i exempelvis serien Lilla Berlin (Metro 2/5 2014). Samtidigt blir det mer och mer tydligt för mig att just männen representeras och förväntas att representeras annorlunda inom hemslöjdssfären än utanför. Inte minst är det tydligt i min utbildning där majoriteten är just kvinnor. Jag som man får en säregen position, som lite av en kuriositet, när vi besöker vävstugor eller arbetar med textilt hantverk. ”Vi har en gosse på besök” utbrister till exempel en kvinna vid ett besök i en vävstuga. Samtidigt förväntas jag prestera bättre i hårda hantverk eller inom kunskapsfält som ekonomi och teknik.

1.1.3 Slöjdarens förväntade genus

Lever vi upp till andras förväntningar och vad är egentligen andras förväntningar? Alla av oss som växt upp i Sverige har tagit del av skolslöjden och de nästan vattentäta skott som är mellan syslöjden och träslöjden. Redan tidigt fick jag lära mig att killar valde träslöjd och tjejer valde textil. Det var bara så, samtidigt valde jag själv textilslöjd och ifrågasattes när jag gick i grundskolan under nittioalet. Vi killar förväntades att välja den slöjdart som var förknippad med vårt genus. Mina erfarenheter från slöjdlärover utbildningen i Umeå 2009-2011 talar för samma sak, inga män gick inriktningen textil medan det var mer tillåtande för kvinnor att läsa hård slöjd. Självklart ifrågasattes kvinnornas kunskaper, fysiska styrka och kvinnlighet men de tilläts och fick stöd från, främst, andra kvinnor för att de gick in i en mansdominerad värld. På något sätt var det mer tillåtet för en kvinna att slöjda i metall än en man att slöjda i tyg. Detta kan vara en av anledningarna till att ingen man valde att läsa textilslöjd. Då jag nu, som textilslöjdande man, vill ställa frågan hur vi ser på genus i förhållande till slöjdart måste jag förstå de mekanismer som ligger bakom slöjdens och dess tillskrivna genus.

1.2 Slöjden och genus

Min avsikt med följande historiska bakgrund är att ge en bild av hur slöjdutövande i ett tidigare agrarsamhälle förändrats till det slöjden är idag. Detta ger en bakgrund till hur slöjden förknippats med könsroller och då hur män såväl som kvinnor agerar utifrån detta i sina roller som slöjdare. I följande kapitel ämnar jag därför att övergripande förklara orsakerna till att slöjden blivit genusindelad. Med detta som grund vill jag sedan påbörja min studie om hur slöjden är kopplad till genus idag.

1.2.1 Textilens femininisering

I *The Subversive Stitch* skriver psykoanalytikern och konstvetaren Rozsika Parker (1996) om hur bilden av kvinnan och hennes sysslor förändrats från medeltiden och fram till idag. Parkers huvudfokus ligger på hur bilden av kvinnan växt fram och förändrats historiskt och hur broderi varit ett verktyg för att forma kvinnan till vad hon är idag.

Ur ett feministiskt perspektiv belyser Parker hur broderi som tidigare varit könsbundet genom värderingar tagna från religion, naturalism och, vad som troddes vara, ridderlighet projiceras på kvinnan. Från att vara kapabel, drivande och ansvarstagande sågs kvinnan som en motsats till mannen och var svag, ömtålig och fylld av synd (Parker 1996 s.61). Kvinnan indoktrinerades genom uppfostran till att bete sig och vara på ett specifikt sätt för att främja mannens position. Det för uppsatsen mest intressanta är hur ett ideal om kvinnlighet har växt fram under den viktorianska eran och hur detta påverkat synen på textilt hantverk. Det är även denna syn tillsammans med tanken om att alla inte begåvats med god estetisk smak som till stor del lägger grunden för det som idag är den svenska hemslöjdsrörelsen.

Ett intresse för historia och nationalism ledde till att man under slutet av 1700-talet tittade närmare på medeltida broderi och applicerade de ideal man hade om medeltiden och ridderlighet på föremålen. Genom Parker (1996) kan förstå att det måste ha varit försynta ärbära ungmöer som broderade dessa gamla vackra textilier medan de väntade på sina ädla riddare. Man ville att verkligheten skulle vara på ett visst sätt för att försvara kvinnans position i samhället och motivera hennes plats i hemmet. Samtidigt skapades en motsats i hur mannen skulle upplevas och vara. Kvinnan skulle vara sänlig och ordningssam medan mannen skulle vara aggressiv och impulsiv. Mannen skulle visa på styrka och handlingskraft, samtidigt var det han som stod för det köttsliga begäret och kvinnan som skulle stå för det rena kristliga och jungfruliga. Det var hennes uppgift att stävja mannen i hans lustar och leda honom på den rätta vägen. Sexuella relationer skulle endast finnas inom äktenskapet och för att avla barn. Kvinnan ställdes i äktenskapet under mannen och så även de hantverk hon nu skulle utföra (Parker 1996).

Med en grund i det gamla och rätta lades bilden av kvinnan och hennes sysslor fram. Något som inte enbart berörde hur människor under 1700-talet såg på de olika könen utan även på världen i stort. En romantisk bild av det förgångna målades upp och upprätthölls av bland andra William Morris som lade stor ansträngning i att vurma för dåtiden (Parker 1996 s. 20). Bilden av idealet var rådande och idealet skrevs av männen. De valde att, med historisk grund i form av den nu kristna bilden av kvinnan, placera henne i samhället där det passade dem. (ibid). Under artonhundratalet utvecklades dessa tankar för att motarbeta industrialiseringens utarmande av samhället. Bristen på hantverksskunnande hos industriarbetare och massproducerade föremål utan känsla motiverade Arts and Crafts movement i England som baserade sig på A W N Pugins idéer om enkelhet, formgivning och även god smak. Det var denna rörelse som värnade om det traditionella som sedan spreds över Europa och så även Sverige under sent 1700-tal och tidigt 1800-tal.

1.2.2 Textil och genus i förindustrialiseringens Sverige

Förutom att femininiseringen och idealen, som Parker tar upp, spreds över Europa under sjuttonhundratalets slut skedde även flera olika sociala förändringar i Sverige som i sin tur bidrog till förändringen av den textila slöjdens genus. Parker har ett fokus på broderi i England vilket bara ger en vinkling. Textilhistoria är ett stort och brett område och hur textilens genustillhörighet förändras och omdefinieras under århundradena beror på vilken specifik

textil teknik man tittar på såväl som var tekniken utövades rent geografiskt. Textilens konstllhörighet är starkt kopplad till dess ekonomiska status i samhället så att belysa textilslöjden ur ett näringsperspektiv blir en logisk följd. Från att ha varit något för egennytta gick textiltillverkningen till att bli en ekonomisk inkomst och därför även styrd av männen men fortfarande tillverkad av, den nu, underlägsna kvinnan.

1.2.3 Merkantilismen, textilslöjden och protoindustrin

Sverige har under 1700-talet en merkantilistisk syn på hur import och export ska ske. Merkantilism innebär väldigt förenklat att ett lands välstånd bygger på ackumulerade tillgångar. Ofta genomförs detta genom att ett land upprätthåller ett överskott i export av varor medan import av varor försvåras eller helt förhindras. Tullagstiftning och tullavgifter visar att det i Sverige under slutet av 1700-och början av 1800-talet är mer eller mindre förbjudet att importera textila varor såväl som ”lyxartiklar” så som kaffe, apelsiner m.m. De textila varorna regleras hårt för att främja landets egen produktion och de varor som inte tillverkas inom rikets gränser ses som överflödiga (Lundqvist 2010 s.190–213). Detta är något som även gagnar skråen då de i stor utsträckning har monopol på vissa typer av tillverkning av föremål inom städerna. Skråen bildas runt om i Europa under 1100-talet och förs till Sverige under 1300-talet med tyska hantverkare. De är ett sätt för hantverkare och yrkesskickliga att organisera sig och försäkra sig om kvalitet samtidigt som man har makten över tillverkning och pris på varor. Bara män får ansluta sig och då först efter att ha avlagt mästarprov om sin skicklighet. De som inte är anslutna till ett visst skrå fick nämligen inte utföra ett hantverk för försäljning. Under 1500- och 1600-talet blir skråen väldigt specificerade och en hantverkare utför bara en väldigt specifikt del i ett tillverkningsled vilket på sikt leder till att skråen blir ineffektiva och börjar motarbetas (Witt 2005 s.36-38).

1.2.4 Överflödsförordningarnas påverkan på samhället

Det finns även överflödsförordningar, lagar, som reglerade vilka material och färger som får användas av personer tillhörande ett visst stånd. Lagarna specificerar inte bara vem som får använda vad utan de specificerade även hur olika material får användas inom ståndet. Exempelvis är det tillåtet i ett högre stånd att använda silketyg för att sy en mössa men inte en klänning. 1766 års överflödsförordning är den strängaste och förbjuder i stort sätt hela Ostindiekompansietts sortiment av importerade varor (Lundqvist 2010 s.190–213). Med detta vill Sveriges styre försäkra sig om att den svenska produktionen inte utkonkurreras av utländsk import. Detta leder till att man i stället är tvungen att själva tillverka de varor som efterfrågades, en ny marknad växer fram. Men detta innebär även att djupare förståelse och kunskap inom vissa hantverk behövdes. Detta driver även fram industrialiseringen och tillämpningen av maskiner för att förenkla och påskynda arbete. Efterfrågan av inhemska tyger driver upp tillverkningen och fler börjar tillverka textilier. Arbetsfördelningen som tidigare varit relativt jämt fördelad mellan könen försköts mer till kvinnorna då männen arbetade på åkrarna. (Ahlberger 1988 s. 13-20, 34-43).

1.2.5 Den inhemska textila produktionen

Den svenska produktionen av lin och ull är ursprungligen i förhållandevis liten och man producerade främst lin för husbruk, detta är ej heller reglerat under skråens verksamhet. Men under 1700-talet dyker det upp en ny form av handel av tyger. En organisatör, samköpare, börjar köpa in större kvantiteter av bönders hemvävda varor. Överflödsförordningarna gör att i stort sett alla textilier som behövs är tvungna att tillverkas inom landet. Organisatörerna arbetar därför för att förse marknaden med de varor den efterfrågar. Från att textilproduktionen är något som alla i familjen hjälptes åt med att tillverka för eget bruk, har textilier nu blivit något som alla i familjen hjälps åt att tillverka för försäljning. Organisatörerna omfördelar de textila varorna från landsbygden till städerna via kringresande gårdfarihandlare som sedan sålde de inhemska, smugglade eller importerade textilierna till slutkonsumenten (Ahlberger 1988 s.13-20, 34-43). Husfliten, hemvävningen, blir mer än slöjd för eget bruk och det finns plötsligt pengar i att slöjda. Produktionen ger pengar som gjorde att bönderna blir mer köpstarka och kan spara eller lägga undan pengar till år då avkastningen från odlingen är sämre. En fokusering av vad som odlas och tillverkas på gården sker. Det börjar även uppstå en tydligare arbetsfördelning mellan könen där männen sköter det hårda fysiska arbetet av att odla och skörda medan kvinnorna i större utsträckning spinner och väver. (ibid).

1.2.6 Samköparna organiserar, smugglar och importerar - Protoindustrins födelse

Samköpare börjar under 1800-talet samarbeta i allt större utsträckning och ett förläggarsystem utvecklas ytterligare. Samköparen köper upp stora mängder råmaterial, garn, från bönder. Garnet distribueras sedan mellan olika hushåll för att vävas till tyg. Kvinnor så väl som män satt hemma och väver medan resten av familjen arbetar på åkern. Arbetet fördelas utifrån kunskaper och skicklighet och inte efter könstillhörighet. Genom att faktiskt tjäna pengar på tillverkning av råvaror kunde bönderna nu även börja köpa mat och andra varor i större utsträckning (Isacson 1999 s. 20-25).

Tyger vävda av utländska material är under tidigt 1800-tal ännu något som regleras hårt och stora tullavgifter tas ut, detta resulterar i att tyg smugglas in i landet främst via västkusten i bland annat Bohuslän. Då bomullsindustrin ökar explosionsartat i USA samtidigt som man i England börjar spinna bomullsgarn maskinellt sjönk priset på bomullen. Det var även ett material som inte kunde tillverkas inom Sverige så tullagstiftningen är inte lika hård. Uppköparna kan därför köpa in billigt garn utomlands som de sedan kunde distribuera och då vävarna fick färdigt garn frigjordes arbetskraft från de som tidigare spann garnet till vävstolarna. Arbetskraftsbehovet för spinneri minskar och de som arbetar med vävning kan specialisera sig samtidigt som de andra kan återgå till andra sysslor. Det blir ofta kvinnor som specialiserar sig på att väva och de kan på så sätt få in pengar till familjen de vintermånader då jordbruket stod still. Genom specialiseringen kan mer tyg produceras fortare vilket i sin tur gör att utbudet ökade och priset sjönk (Lundqvist 2010). Tillverkningen av textilier, främst bomull, ökar tack vare förläggarsystemet, förändrade importförhållande och priser. Detta i kombination med ett väletablerat handelsnätverk av gårdfariehandlare ger även en ökad distribution av textilier och bomull kom att bli vanligare även på landsbygden. Textiltillverkningen och handeln blir en bidragande faktor till ekonomin och familjens välbefinnande. Kvinnan har en inkomst vilket påverkar hennes sociala status och kunskapen att väva får större betydelse för familjen. Kunskapen som redan nu är genusbunden till kvinnan blir en ekonomisk tillgång.

1.2.7 Sociala omstruktureringar i industrialiseringens kölvatten

Då människor i städerna mer och mer går över till lönearbete i stället för att vara självhushållande finns det nu pengar som kan användas för att konsumera varor. (Lundqvist 2010). Nya samhällsskikt uppstår och så även nya sociala förhållningssätt. Den fromma kvinnan som sköter om hemmet medan hennes man står för försörjningen kommer till att bli normen som är här för att stanna (Parker 1996). Borgarskiktets ideal har även kommit till Sverige med de ridderliga ideal som beskrivits tidigare. Det är här grunden lägga för den genusindelning vi idag till stor del följer. Idealet med den arbetande mannen och hemmavarande kvinnan förankrades i samhället som norm (Danielsson 2005 s. 59). Det går enligt Inger Elisabet Haavet, fil dr forskare vid Senter for Samfunnsforskning, och professor i kvinnohistoria Ida Blom vid Bergens Universitet även tydligt att se en diskrimineringspolitik kring sekelskiftet 1800. De genomgående faktorerna är att synen på professionalitet, handlingsförmåga, auktoritet och rätten till det offentliga rummet börjar tillskrivas mannen i större utsträckning. Exempel på detta är inskränkningar i änkers arvsrätt och i regeringsformen 1809 fråntas kvinnor rätten att inneha statliga ämbeten. Något som kommer att kvarvara till 1923. Även om kvinnorna då, 1923, ännu inte får rätt till högre statliga ämbeten som polis, domare, präst med mera. Könnsrollerna blir mer polariserade och en tydlig indelning mellan vad som är kvinnligt och manligt sker. Kvinnan blir underordnad mannen och så även de sysslor, arbeten, slöjd och hantverk hon utför (Göransson 2000 s. 7-12).

1.2.8 En ny värld

Industrialiseringen börjar under mitten av 1800-talet att ifrågasättas och de traderade kunskaperna från bondesamhället får ett nytt nationalromantiskt tillskrivet värde. Tanken om att människan är en fri individ börjar slå rot och man börjar söka efter mänsklighetens kärna genom att undersöka det förgångna. Denna rörelse blir starkt inspirerad av den tidigare nämnda Arts and Crafts rörelsen från England och lade grunden för de otaliga slöjdföreningar som dyker upp i Sverige.

1.2.9 Lili Zickerman och Hemslöjden

Lili Zickerman, dotter till en apotekare, från Skövde fann tidigt ett intresse för handarbete. Utan att gå in allt för mycket i hennes bakgrund bör det berättas att hon fick stipendium för att studera broderi i England och fick där en insyn i hur all världens broderi såg ut. Med detta i minne återvänder hon till Sverige och inspireras av den stora Allmänna Konst- och Industrutställningen 1897. Där presenteras ny slöjd på en scen av äldre. Zickerman ser en potential i slöjdarnas hantverkskicklighet men anser att de saknar en känsla för vad det moderna hemmet behöver. Således beslutar hon att starta en förening som kommer att bli Svensk Hemslöjd. Med kronprins Gustav V får hon en garant för sin idé och startar föreningen som sedan får prinsens bror Eugen som ordförande. Föreningen blir en bas för en Butik och succén är gjord. Genom att kombinera traditionellt hantverkskunnande med mer modern konstnärlig skicklighet tillverkas varor som nu kan säljas till bemedlade hem. Mycket av Zickermans fokus läggs på tillverkning av textilier och föreningen anställer kvinnor att tillverka de textila föremål som Zickerman designar (Stavenow-Hidemark 2005 s. 29 ff). Detta är en arbetsfördelning som råder för Hemslöjden än idag. Kvinnor anställs för att producera varor, föreningar och andra betalar deras lön och avgifter förknippade med detta. Samtidigt tillverkar kvinnor oftare än män varor som sedan säljs och används som material, exempelvis garn eller tyg. Männens å andra sidan är i större utsträckning egenföretagare, entreprenörer och tillverkar färdiga föremål redo att brukas (Witt 2004 s. 47-48).

1.3 Slöjden som fostrande

Det föds även en tanke under industrialiseringen om att det gick att skapa en god människa genom att förbättra samhället. Detta knyter an till både de ridderliga idealen och idén om att varje människa är en egen individ med möjlighet att förändra sig. Genom att hitta tillbaka till den rena människan som stod nära Gud och uppfostra kommande generationer efter detta ideal kan ett bättre samhälle skapas. Med detta som ansats instiftas 1843 den Svenska folkskolan. Med detta kan barnen nu fostras i vad som var rätt och riktigt. Många barn har följt med sina föräldrar in till städerna när föräldrarna sökt arbete vilket ledde till att skolorna snabbt blivit fulla av smutsiga och hungriga barn. Det är även tydligt att barnens såväl som föräldrarnas intresse för undervisning varierade. Skolan är till en början allt för teoretisk och många av barnen hade aldrig gått i skola tidigare. Likaså är det svårt för föräldrarna att se nyttan i att läsa eller lära sig saker de själv inte kunde. (Borg 2008 s. 52) Som ett grepp på att få ordning på skolan kombineras tankarna om tradition och lärande. Barnen ska nu inte bara lära sig att räkna och läsa, de ska även undervisas i slöjd och förberedas för yrkeslivet. De skall lära sig praktiska och nyttiga kunskaper. Genom slöjden kan dessutom goda värderingar om noggrannhet, renlighet och ärlighet läras ut. I skolan ska barnen fostras till att bli goda medborgare och människor, även här färgade av de ridderliga ideal som Parker (1996) beskriver i *The Subversive Stitch*. Det är även under den här tiden då Ellen Key, författare, pedagog och kvinnoaksasideolog, lanserar termen om landsmodern. Det politiska styret i Sverige har gett kvinnor mer möjligheter men samtidigt styrt dem i fällan. Key menar att alla ogifta kvinnor som inte är mödrar i någon familj i stället skulle rikta sina naturliga moderliga instinkter ut i samhället. Med det omhändertagande som paroll blev således kvinnor satta i arbetet som lärarinnor och sjuksköterskor (Göransson 2000 s.111). Märk även att den naturligt moderliga rollen av kvinnan även den är en produkt av de borgerliga ridderliga ideal som influerat Sverige.

1.3.1 skolslöjden som verktyg

Skolslöjden blir ett av de verktyg som används, inte bara för att fostra goda människor utan även för att fostra idealen om könen. Man delade in klasserna i flick- och gossgrupper där eleverna får lära sig olika saker baserade på kön och framtidsförväntningar. Flickslöjden undervisas i helklass, det vill säga 30 till 40 elever. Medan gossarna undervisas i mindre grupper för att se till varje gosses enskilda behov. Flickorna ska lära sig att sy, laga och lappa kläder och andra hemtextiler. På så sätt skulle de kunna hjälpa till i hemmen medan gossarna lär sig kunskaper som främst ska förbereda dem för arbetslivet. Flickorna ses som en grupp och inte individer vilket underställde dem gossarna och det är högst orimligt att en flicka eller gosse skulle byta slöjdart (Borg 2008 s.50). Än en gång fixeras synen på könsrollerna om

mannens möjlighet till det offentliga rummet som entreprenör medan kvinnan skulle stanna hemma och hålla sig borta från offentligheten.

Det var just detta, att förbereda gossarna för vad de ansågs göra i framtiden som var viktigt. Den tidigare aristokratin hade en tanke om att sköta sitt jordbruk eller gods i första hand och att arbeta med ett yrke i andra hand. Med den nyskapade borgerligheten förflyttas sättet att försörja sig på från att arva pengar eller att leva på jorden man själv brukade till att förvärva pengar genom ett specialiserat yrke. En förändrad syn på professionalism gjorde att de nu var mycket viktigare för pojkar att gå i skolan och lära sig bli något. (Blom & Haavet 2000 s. 25 - 28)

Dessa ideal och den strikta indelningen i slöjdart lever fortfarande kvar i dagens samhälle, vilket nämnts tidigare. Även Borg menar i en avslutande kommentar att elever fortfarande väljer slöjdart efter könsnorm, trots att vi sedan 1969 grundskoleförordning strävat efter jämlikhet mellan de olika slöjdarterna (Borg 2008). Intressant nog talar Skolverkets nationella undersökning av grundskolan från 2003 (NU-03) om att både elever och lärare upplever skolslöjden som tillåtande gällande kön, etnicitet och kulturell eller social bakgrund. (Hasselskog & Johansson 2008). Detta även om alla lärare som svarade i den nationella undersökningen (NU-03) följde stereotypen om att män arbetar som trä och metallslöjdlärare och att alla kvinnor är textilslöjdlärarinnor. Idag finns slöjdlärover utbildningar på Göteborgs universitet, Linköpings Universitet, Konstfack och Umeå universitet. Det är dock enbart på Göteborgs universitet som slöjden inte är uppdelad mellan slöjdarterna. På de tre andra lärosätena är utbildningen uppdelad vilket gör att slöjdlärarna bara får slöjdekunskaper av antingen hård eller mjuk slöjd. De får möjlighet till en djupare kunskap men saknar bredden.

1.4 Forsknings och kunskapsläge

1.4.1 Tidigare forskning och litteraturpresentation

Frågan om genus och hur detta förhåller sig inom olika fält är flitigt omskriven i den akademiska världen. Just ämnet slöjd verkar ha förbigåtts när det gäller djupare studier även om konsthantverk, och andra yrken utforskats på mer än ett sätt. Det skall dock komma en doktorsavhandling under våren 2015 skriven av Erik Sigurdson som nu doktorerar vid Umeå Universitet på just ämnet genus i kombination med skolslöjd.

Ett verk som ligger nära min egen studie är avhandlingen *Konsthantverkare, genus och omvänd ekonomi* författad av Ann-Katrin Witt fil Dr vid Lunds Universitet. Hon belyser konsthantverkarens möjligheter till att agera inom sin arena och tar upp olika aspekter som påverkar detta, däribland genus och tidigare utbildning. Hon använder även Bourdieu modell för det kulturproducerande fältets regler som ett verktyg i sin analys. Bourdieu och hans modeller presenteras närmre under stycket teoretisk ansats. Som underlag för sin studie ser Witt tillbaka på olika aspekter som påverkat hur konsthantverkare utövar sitt yrke idag samtidigt som hon insamlar och analyserar data i form av intervjuer. Hennes avhandling har varit en stor inspiration och nytta för mitt eget arbete.

Då min studie berör genus använder jag mig bland annat av Marie Nordbergs avhandling *Jämställdhetens spjutspets - Manliga arbetstagare i kvinnoyrken, jämställdhet, maskulinitet, femininitet och beteendegeneralitet* (2005). Nordberg gör som jag en studie gällande genus och främst manligt inom kvinnodominerade yrken. Hennes tankar om hur sambanden mellan ord och handlingar sätts samman i betydelsekedjor stämmer även väl överens med mina gällande genus, klass och performativitet och även hennes avhandling har varit en stor hjälp i min studie som kan ses av referenserna.

Andra tongivande författare har varit psykoanalytikern och konstvetaren Rozsika Parker vars verk presenterades tidigare. Hon måste nämnas då det varit ett av de mer omfattande verken om textiliers femininisering och hur kvinnors genus förändrats och bestämts genom kvinnornas hantverk och slöjd.

I antologin *Sekelskifte och kön* belyses även hur olika samhällsreformer både skapat och påverkats av olika förändringar av genus. I boken gör olika författare nedslag i historien och förklarar dels det rådande läget ur ett genusperspektiv men även vilka praktiker som förändrat genussynen och varför. De ger således en överskådlig bild över hur genus förändrats över tid samtidigt som de förklarar och beskriver de nu rådande könsnormerna och dess genus i dagens samhälle (Göransson (red. 2000).

En annan för studien viktig antologi är *Den feminina textilen - makt och mönster* (2006) som tar upp det textila kulturarvet i Sverige. Antologin berättar om hur textilen förändrat samhället och hur samhället förändrat textilen. Den belyser hur textilen som kvinnligt könskodat meningsbärare förändrar och används för att förändra samhället. Vilka tankar om textil som förts vidare till forskningen idag och hur textilen används som feministiskt redskap.

Heine Anderson och Lars Bo Kaspersen (1999) ger en överskådlig blick över modern samhällsteori och förklarar hur olika filosofiska grenar uppkommit och hur de hänger ihop samtidigt som de redovisas. Boken ger en överskådlig och tämligen enkel förståelse för samhällsvetenskapliga teorier men intressant är sociala interaktionsteorier, såväl som kapitlet om Bourdieu. Den problematiserar även begreppen stat, nation och nationell identitet något som Hemslöjden, som kulturförvaltare, idag är en stark bärare av. Samtidigt som den tar upp frågor och förklaringar om kön och samhälle, då även könsroller i samhället, såväl som hur vårt kulturarv påverkar oss.

En uppsats som tar upp skolslöjden kommer oundvikligen beröra något av de verk pedagogikforskaren Kajsa Borg författat. I *Slöjd för flickor och slöjd för gossar* som är en del av antologin *Slöjda för livet* (2008) beskriver hon hur skolslöjden delades in i flick- och gosslöjd, vad de fick lära sig och varför. Indelningen mellan goss- och flickslöjd visar på hur uppdelningen mellan könen och slöjdarterna användes för att befästa femininitet och maskulinitet tidigt i grundskolan. Något som idag kan tyckas trivialt men som fortfarande formar generation efter generation. Skolslöjden har blivit en institutionaliserad kultur där genus befästs och kopplas till kön.

2 Studien och dess genomförande

I studien använder jag flera olika begrepp om slöjd, hemslöjd och hantverk för att förtydliga stipulerar jag här några nyckelbegrepp och hur jag fortsättningsvis använder dem i uppsatsen.

Slöjden definierad

Det finns otaliga definitioner av slöjd men generellt är slöjd att tillverka föremål för hand med traditionella tekniker och ett traditionellt formspråk (Ziemelis 1983 s.20). Jag väljer även att lägga till att slöjd handlar om att skapa bruksföremål. Det vill säga att alla föremålen har en praktisk funktion förutom att vara vackra. På detta sätt särskiljer jag i uppsatsen slöjd från konsthantverk. Slöjd är bruksföremål som produceras för hand i traditionella tekniker och med ett traditionellt formspråk. Det är denna definition som jag kommer använda när jag skriver slöjd och slöjdare är de som tillverkar slöjd.

Hemslöjd med stort H?

En annan term är hemslöjd som av den svenska staten är definierad i Hemslöjd- Kulturarbete, produktion, sysselsättning (1979:77 s.29). Där menas att slöjdaren är den som gör slöjd oavsett kön, ålder eller vilka tekniker eller material hen använder men att hen gör det för eget bruk, avsalu och främst som bisysselsättning. Utredningen sätter även upp kvalitetskrav för hemslöjdsprodukter vilket gör att jag väljer att definiera Hemslöjdaren till någon som följer de kraven. Kraven är att :

- materialet skall vara kvalitetsråvara
- varan skall vara handgjord
- utförandet skall vara tekniskt fullgott
- formen och mönsterformgivningen skall vara väl anpassad till funktion och material (SOU 1979:77, s.64)

Det är ofta en ganska debatterad fråga vad som egentligen är hemslöjd och vilka krav som finns på föremål för att klassas som just hemslöjd. Jag kommer härnäst använda mig av statens definition om inget annat anges för att inte göra diskussionen djupare än nödvändigt.

Textilslöjd eller textil slöjd?

I uppsatsen kommer jag diskutera det textila fältet av slöjd och för att tydliggöra vill jag redan nu ta upp och belysa att jag använder termerna textilslöjd och textil slöjd med skilda definitioner. Rent språkmässigt används ordet textil som ett adjektiv i textil slöjd, det beskriver typen av slöjd. Det är slöjd där textila tekniker nyttjas. Detta medan textilslöjd i denna uppsats menar textil skolslöjd. Det vill säga den del av slöjden som undervisas i grundskolan och är av textil karaktär.

Hantverk och konsthantverk i förhållande till slöjd

Då hantverk och konsthantverk ligger nära slöjd och termerna lätt går in i varandra är det även relevant att definiera och diskutera deras olika innebörd. Slöjd har som sagt traditionellt varit en bisyssla och främst varit för eget bruk. Slöjden har återkommande estetiska uttryck och baserar sig mycket på lokala traditioner. Slöjd ses också som en traderad kunskap, där kunskapen överförs på nästa generation huvudsakligen i form av en tradition att man lär sig av sina äldre.

Hantverk är en primär verksamhet, något man förväntas försörja sig på. Något som lärs ut vid lärosäten och som egentligen saknar eget formspråk. Detta gäller även konsthantverk men konsthantverk har en tyngdpunkt på konstnärens eget uttryckssätt. Hantverk har historiskt även varit anslutet till skråverksamhet och därmed till viss del reglerats. Det är således lite mer fyrkantigt men det borgar samtidigt för en högre kulturell status i samhället (Ziemelis 1983 s. 20; SIND 1981:2 s.42ff).

2.1 Problemformulering

Genom hemslöjdsrörelsen, dess förkämpe och grundare Lili Zickerman och skolslöjden blir mjukslöjden sedimenterat som kvinnligt och hårdslöjden som manligt i det svenska samhället (Rasmussen 2005 s.119; Thorbjörnsson 2008 s.40). Det borgerliga idealet av den fogliga, flitiga kvinnan med nedböjd blick uppstår tidigt på vägen (Rasmussen 2005 s.122; Parker 1996 s. 82) men har nu fått ge vika för Do It Yourself-rörelsen och slagord som ”Alla kan!” (Busch, Åhlvik red. 2009). Slöjden genomgår idag en moderniseringsprocess och området blir mindre könsspecifikt. Exempelvis kräver den senaste läroplanen LGR 11 (Skolverket 2011) att alla lärare arbetar för jämställdhet och den ser även på slöjden som ett skolämne mot tidigare två. Detta är även något som speglas i slöjdläroplanen på Göteborgs universitet där lärarna får lika delar hård och mjuk slöjd. Men den textila slöjden är dock starkt förknippad med kvinnligt hantverk och skapande även om den använts som feministiskt verktyg (Parker 1996 s. 189).

2.2 Frågeställningar

I min studie vill jag undersöka vilka slöjdarter olika slöjdare arbetar med och koppla detta till deras kön, könsidentitet och sociala status.

Frågorna jag vill besvara är:

Hur är slöjdarterna fördelade mellan kön?

Hur är förekomsten att slöjda kopplad till genus idag?

Finns det en värdering av slöjdarter kopplad till genus och kön?

2.3 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur manlighet, kvinnlighet och genus är kopplat till olika slöjdt tekniker. I uppsatsen vill jag undersöka vilka som arbetar med vilken slöjdf orm, varför och hur de upplever att samhället ser på deras slöjdutövande i relation till deras könsidentitet.

2.4 Målsättning

Genom att belysa frågan om genus i förhållande till slöjd skapar uppsatsen ett samtidsdokument över hur vi ser på kön och hantverk idag. Detta skapar en större förståelse för genus kopplat till slöjd i det nutida svenska samhället och belyser och ifrågasätter även de könsroller som är kopplade till olika slöjdt tekniker. Genom att belysa de existerande könsnormerna kan de även problematiseras då arbetet visar vilka som finns och hur de hanteras. Detta kan vara till gagn för framtida slöjdforskning så väl som bevarandet av äldre tekniker och för förståelsen av hur och varför vissa hantverkstekniker spreds och andra inte. Det ger även en annan inblick i om och hur slöjden har använts och används performativt för att befästa genus. Något som i förlängningen kan användas för att ifrågasätta och förändra stagnerade könsroller. Samtidigt kan en vidare kunskap om just könsroller användas för att skapa ytor där människor kan känna sig trygga i sin könsidentitet och på så sätt våga möta och utforska andra individer. Detta i sin tur skulle kunna leda till hur vi ser på könsspecifika fysiska arenor hur vi kan hantera och förbättra dem för ett mer jämställt samhälle.

2.5 Avgränsningar

Jag begränsar mig till en målgrupp som nås direkt eller indirekt via det sociala medlet Facebookgrupper. Detta innebär till exempel att respondenter utan tillgång eller vana vid internet kommer uteslutas. De grupper jag väljer och varför presenteras närmare under rubriken genomförande. Genom att välja specifika Facebookgrupper fokuserar jag även på en respondentgrupp som är i en ålder under 35 år, och där inga eller få arbetar med slöjd professionellt. Jag begränsar mig även till svensktalande då enkäten är på svenska. Jag gör ingen begränsning gällande kön eller könsidentitet för att kunna få svar som kan sättas i relation till varandra.

Gruppen jag fokuserar på är således unga, vana vid teknik så som mobiltelefoner, internet och sociala medier. De förväntas därför ha en större förståelse för hur dessa sociala och tekniska arenor fungerar och är även vana vid att svara på enkäter eller undersökningar. Jag väljer även unga då de i större utsträckning har växt upp med genus och homo-, bi-, trans-, queer-frågor som en del av sin vardag.

2.6 Metod

I studien väljer jag att göra en enkätundersökning. Formen för studien väljs för att få ett stort kvantitativt material då jag till stor del söker kvantitativa svar. Jag vill se vilka delar av samhället som gör vad, i mitt fall slöjdar, i olika slöjdararter (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2010 s. 262).

För enkätstudien väljer jag att använda mig av en av de webbenkäter Google docs erbjuder via sin service Google drive. Detta är ett logiskt val då jag med enkelhet kan skapa en tilltalande enkät (Esaiasson m.fl. 2010 s. 271) och samtidigt kan jag hålla mig inom ramen för de tjänster och garantier Göteborgs universitet köper av Google. Möjligheten med en webbenkät är även att det förutom kvantitativa svar snabbt går att samla in kvalitativa svar i form av respondent-kommentarer. Genom att göra studien i detta format får jag även alla svar digitalt på en gång vilket sparar mig en stor mängd arbete av att skriva in och räkna dem. Det är även enkelt och gratis för mig att distribuera enkäten vilket gör att jag kan vara mer frikostig i hur jag sprider den.

Jag väljer att sprida enkäten via det sociala nätverket Facebook. Det fungerar som en social plattform där användaren får tilldelat en så kallad vägg där andra, och personen själv, kan publicera statusuppdateringar eller inlägg om vad personen gör, tänker eller vill dela med sig av. Det är även möjligt för personen att publicera webblänkar, bilder och film. Den sociala delen av nätverket fungerar på så sätt att de personer som man angett vara vänner med ser och kommenterar de inlägg man själv publicerar samtidigt som man ser ett urval, gjort av Facebook, på de uppdateringar ens egna vänner gjort i ett så kallat flöde.

2.7 Teoretisk ansats och etiska frågeställningar

Min reflektion är starkt färgad av Bourdieus tankar kring habitus, fält och socialt kapital såväl som Judith Butlers tankar om performativt genus och Connells idéer om manlighet. Dessa teorier bildar tillsammans den bas jag använt för att förstå och förklara varför och hur manliga textil slöjdare ses idag. Där enkäten ger ett kvantitativt såväl som kvalitativt underlag ger Bourdieu, Butler och Connell mig verktygen att tolka informationen. Det är därför på sin plats att kort summera de huvudsakliga termerna och processerna som ligger till grund för mina tankebanor kring studien.

2.7.1 Bourdieu

Pierre Bourdieu (1930-2002) var en fransk sociolog, antropolog och filosof som i huvudsak arbetade med att skapa metoder för att förstå och förklara samhället. Med utgångspunkt från hur ekonomiskt kapital används som sociologisk positionering skapade han alternativa arbetsramar för att förklara samtiden. Bourdieu såg samhället som sociala interaktioner mellan olika enskilda personer, människor i grupp och organisationer och dessa interaktioner drivs av en vilja att förändra eller hålla kvar sin sociala position. Den del av det sociala rummet, tillvaron, som avgränsas för att studera omnämner Bourdieu fält. Inom fältet agerar individerna, Agent, med en riktning inom fältet. (Robbins 2007)

Ett sätt att förklara det hela på är att jämföra det med ett brädspel, exempelvis monopol, där agenten är spelpjäsen, fältet är det bräde spelet utspelar sig på och regelhäftet med regler för hur pjäsen får röra sig, hur spelet vinnas, att fusk bestraffas och så vidare. Habitus är de regler pjäsen lever efter, de regler som den följer utan att egentligen veta varför. För pjäsen är habitus att hamna i fångelset om räkningar inte betalas och att skämmas. Metaforen om ett brädspel är väldigt förenklad och det är viktigt att poängtera att förklaringen bara går att använda om vi

ser pjäsen som en egen individ. Spelarna som spelar spelet är således inte med i metaforen. (Anderson & Kaspersen 1996 s. 382)

Slutligen har vi symboliskt kapital, i vår liknelse får det manifesteras av de pengar som används i spelet. Det måste dock förklaras närmare då Bourdieu menar att det finns olika former av kapital och inte enbart kapital i form av ekonomiskt kapital. Bourdieu menar att det symboliska kapitalet kan delas upp i tre former och att de existerar först då de blir erkända, accepterade, som en del av habitus. Vår spelpjäs skulle således inte acceptera monopolpengar som skrivits ut via en dator. (ibid)

Ekonomiskt kapital är just vad namnet beskriver, fysiska och potentiella tillgångar. Ekonomiskt kapital utgörs även till viss del av kunskapen om hur kapitalet fungerar, att arbete medför lön och att en liter mjölk kostar ca 8kr.

Socialt kapital, som är den tillit vi visar andra människor. Det sociala kapitalet är de möjliga resurser vi har från en person eller grupp i form av ett nätverk, exempelvis vänner eller familj som stället upp och hjälper till. Andra exempel på socialt kapital är tjänster och gentjänster inom arbetslivet.

Kulturellt kapital är kännedomen om det vi kallar kultur, då främst finkultur. Det består enligt Bourdieu av hur värtalig man är, hur man uppfattar, tänker och reflekterar över saker. Kulturellt kapital begränsar sig dock inte till finkultur utan alla kulturformer inkluderas. Det kan därför även utgöras av litteratur eller storleken på ens dvdsamling, hur bra en är på tv-spel eller hur stor kännedom en har om tv-serier. Det viktiga är att det erkänns som kulturellt kapital av de som rör sig inom fältet. För alla typer av kapital är det viktigt att känna till det fältets regler, annars tas man inte på allvar inom fältet. (Robbins 2007; Anderson & Kaspersen 1996 s. 382)

2.7.2 Judith Butler, Raewyn Connell och postmodernistisk feminism.

Som grund för mitt arbete ligger boken *Genustrubbel* vars centrala ansats är att kritisk granska feministiska teorier, grundantagande och premisser (Butler 2007). Judith Butler, filosof, queerteoretiker och professor vid Berkeley Universitet, analyserar genom diskursanalys den logik som ligger bakom föreställningar om kön, sexualitet, begär, kvinnligt och manligt. Genom att genealogiskt analysera uppkomsten av och ifrågasätta socialkonstruktivistiska feministiska teorier tar Butler sig an hur vi ser på kön och genus. Hon är framför allt kritisk till bilden av hur fysiskt kön är kopplat till genus och till könens tvåsamhet.

Den postmodernistiska feminismen har sina grundvalar i tanken om att frigöra mänskligheten från könsidentiteter, att demonstrera och lösa upp könsdiskurser gällande manligt och kvinnligt. Feminismen menar att det skall finnas en jämställdhet mellan människor och att människor inte kan delas in i kvinnor och män. I stället vill feminismen förbigå socialt konstruerade begränsningar i form av beteendemönster och sexuellt begär strikt indelade i tvåkönsstänkandet och heterosexualitet. (Butler 2007).

Enligt Butler skapas genus genom

”den upprepade stiliseringen av kroppen, ett antal återkommande handlingar inom en ytterst rigid regulativ struktur som med tiden stelnar och kommer att te sig som en substans, en naturlig form av varande.” (Butler 2007 s. 88).

Det Butler menar är att genom att upprepa handlingar som ses som manliga eller kvinnliga befäster vi och andra oss själva till män och kvinnor. Vi åtar oss en könsidentitet som vi sedan förstärker genom könsspecifika handlingar. Genus är således den socialt konturerade könsidentitet som på sätt och vis vi och vår omvärld ålägger oss utifrån våra egna handlingar. Butler menar dock inte att genus nödvändigtvis är förknippat med vårt biologiska kön. Då

hon menar att även detta är en social konstruktion, något som maskulinitetsforskaren R. W. Connell som presenteras nedan även ger exempel på.

2.7.3 Performativitet

Butler menar som nämnts att ett genus tillskrivs någon genom handlingar, detta är grunden till performativitet. Det är dock inte en grund till en sanning om kön eller genus. Butler menar att människor lär sig att tillhöra ett visst genus och således kan upprätthålla en fasad av det. De egenskaper vi tillskriver ett visst genus är inget som en person föds med utan det är något de lär sig. Självklart finns det personer som vi identifierar, och som identifierar sig själv, som ett visst kön. Vi bestämmer att de har ett visst kön inte enbart utifrån deras biologiska kön utan utifrån hur de klär sig, hur de för sig i sociala situationer och efter vilka intressen de har. Detta är alla faktorer av ett inlärt beteende. Genom att tillskriva män manligt genusbärande egenskaper och kvinnor kvinnligt genusbärande egenskaper tilldelar vi även dem ett genus. Samtidigt upprätthåller vi och odlar de egenskaper som är genusbärande. Vi lär oss av samhället och vår miljö hur en person av ett visst genus skall bete sig, detta blir således en del av vårt eget habitus. Butler menar således att hela vårt könsskapande baseras på performativitet (Butler 2007 s. 28.) Det betyder att vi inte är kvinna eller man utan vi gör kvinna eller man genom att härma och upprepa performativa handlingar. Skillnaden mellan uppsättningar av egenskaper finns därför, dock inte för att vi har olika biologiska kön utan för att vi lär oss vilka egenskaper som är accepterade.

2.7.4 R W Connell om Manlighet

Raewyn Connell, född Robert William "Bob" Connell, är sociologiprofessor vid Sidneys universitet och är själv transsexuell. Hon har forskat på hur maskulinitet skapas i samhället och hur normerna följs. Liksom Butler menar Connell:

”Att genus inte är statistiskt i förhållande till social interaktion, utan konstrueras genom interaktion, är ett viktigt tema i den moderna genussociologin - Alltifrån finkorniga etnometodologiska konversationsstudier till organisationsforskning om hur företagsledare diskriminerar” (Connell 1999 s. 55).

Connell undersöker och beskriver hur konventioner om manlighet uppstår och omgestaltas i en social praktik. Hennes fokus ligger på hur manlighet porträtteras inom olika samhällsgrupper och hur politik och ekonomi styr. Connell använder termen hegemoni för att beskriva den hierarki som råder mellan olika manligheter och hur dessa värderas olika i specifika sammanhang. En högt värderad manlig könsroll innebär ofta privilegier och kan ses hos exempelvis idrottsstjärnor eller manliga rockartister. (Connell s. 55 ff) Dessa hierarkier upprätthålls genom praktiker som utesluter, innefattar, underordnar och trakasserar, exploaterar och så vidare mellan de olika skikten. Termen hegemoni kommer ursprungligen från Antonio Gramscis (1981) idéer om hur hierarkier eller dominansförhållande som ger en del individer fördelar skapas, berättigas och vidmakthålls. Detta genom att de blir en del av hur vi förstår och organiserar vår värld, de fixeras, normaliseras och byggs in i samhällets institutioner. På sätt och vis upptas de i vårt habitus genom att normaliseras och bli en oproblematiserad del av vardagen. På så sätt menar Connell även att de hegemoniska manligheterna är knutna till klass, etnicitet och sexualitet, detta kopplar samman Connells teorier till Bourdieus klassanalys.

2.7.5 Den teoretiska sammankopplingen

I de olika teorierna ovan ser jag en gemensam faktor. För att förändra eller kvarhålla sin sociala status agerar agenten inom sitt fält och då med handlingar som är performativa. En del av habitus är den hegemoniska ordningen som upprätthåller personers sociala status (Connell s. 55 ff). Vi agerar omedvetet efter denna ordning och följer den till stor del. Män ställs högre än kvinnor, äldre högre än yngre och så vidare allt kopplat till genus och sexuell identitet. Således kan den sociala statusen förändras genom performativa handlingar. De, handlingarna,

blir ytterligare ett verktyg för agenten att förändra sin sociala status. Inom slöjden ser jag kunskap som ett stort kulturellt kapital, mästaren med sitt kunnande står högt över novisen eller lärlingen. I min studie undersöker jag vilka slöjdtekniker eller slöjddarter som är kopplade till ett visst genus och hur personer som utövar dem bemöts. Slöjdtekniker som belägger ett visst genus genom sin performativitet kan således vara ett verktyg för att förändra en social status. Genom att slöjda i en teknik förknippad med ett visst genus kan en person förändra sitt genus, eller bilden av det, och således förändra sin status i den hegemoniska ordningen. Med detta som mitt underlag undersöker jag och försöker förstå vad mina respondenter slöjdar och hur de påverkas av sina val.

2.7.6 Etiska frågeställningar

Enkäten var helt anonym och gjordes i enlighet med Vetenskapsrådets föreskrifter. Jag ser därför inga etiska problem.

2.8 Källmaterial och källkritik

2.8.1 Litteratur

Jag har studerat texter om genus och klass för att skapa verktyg till att analysera de data jag samlar in. Som all vetenskaplig forskning är den bara så uppdaterad som den är när den skrevs. Då både Connell och Butlers texter författades till stor del innan internet blev utbrett tar de inte direkt den delen av samhället i beaktning när de talar om performativitet eller hur genus skapas. Ej heller Bourdieu hade nog förutsett teknikens förändringar av samhället när det kommer till klassanalys och termer som e-status, elektronisk status, kopplad till användare på Internetbaserade spel eller mötesplatser på Internet. Grunden i teorierna är dock applicerbar och anpassningar kan göras för att diskutera dem i ett nutida sammanhang. Likaså är den metodlitteratur jag läst inte helt uppdaterad då den inte nämner möjligheter till Internetenkäter eller liknande metoder. Det är samtidigt något som med stor sannolikhet finns med i nästa utgåva.

2.8.2 Enkätresultaten

Materialet baserar sig på de enkätsvar olika personer valt att lämna i en webbenkät. Det finns, som alltid, när underökningar av respondenters upplevelser av omvärlden sker viss problematik. Dels i hur de olika individerna tolkar och svarar på frågorna och dels i hur jag själv ställer frågorna. Även om jag önskar att vara objektiv och hoppas på objektiva svar kvarstår problematiken att varken jag eller respondenterna varit helt objektiva.

I min studie väljer jag att fokusera på grupper av personer som sysselsätter sig med levande rollspel, historiskt återskapande och slöjd för rekreation. Jag riktar enkäten för att undvika att etablerade slöjdföretagare svarar. Det är dock uppenbart av enkätsvaren att ett fåtal egenföretagande slöjdare svarat. Jag väljer dock att ha med deras svar då de ger en intressant inblick som inte påverkar utfallet av studien.

Det finns en risk att en del av de respondenter som svarat inte svarat sanningsenligt eller att de känt att frågorna var för personliga och därför svarat vad de antar att det förväntas av dem. Det finns således en statistisk felmarginall i undersökning som baserar sig på att respondenterna inte svarar eller medvetet svarar fel. Det finns även en risk att någon medvetet gått in för att ge missvisande svar eller aktivt saboterat enkäten. I ett fall verkar detta förekomma då enkätsvaren inte överensstämmer med varandra. Då mitt material är tillräckligt stort har jag valt att bortse från dessa svar i min studie. Vidare är det möjligt att respondenter missförstår frågor eller svarsalternativ och därför inte svarar vad de egentligen vill. Det finns dock inget som talar för att detta förekommit i någon större utsträckning.

En stor del av detta arbete handlar om hur jag sedan behandlar frågorna och väljer att tolka dem, jag ställer svaren mot min frågeställning och eftersom jag själv formulerat den kan mina sinnen dunklas. Då jag undersöker genusnormer kommer jag med stor sannolikhet, som man, att färga undersökningen av mina egna förutfattade tankar kring manlighet. Detta i sin tur kommer också färga hur jag tolkar respondenternas svar. Risken är att jag trots att jag försöker vara objektiv kommer att läsa in normer och beteende utifrån min egen person.

2.9 Genomförande av enkätstudien

Först sammanställs en första utgåva av enkäten med frågor och svarsalternativ som sedan läses av tre olika personer. Dessa tre personer lämnar kommentarer, rättar stavfel och belyser frågor om upplägg, ordning och ordval för att enkäten ska vara så lättbegriplig som möjligt.

En kort förklaring till vad enkäten handlar om och hur svaren ska användas publiceras sedan som inlägg på Facebook med en länk till enkäten. Inlägget gjordes dels i olika Facebookgrupper och dels på min egen tidslinje, med uppmaningen att sprida den bland hantverkande människor. Enkäten publicerades på morgonen den 20 Mars 2014 i samtliga grupper.

2.9.1 Facebook

Facebook används som spridningsforum för att få en snabb och relativt stor spridning på enkäten då detta är ett av de största och mest aktiva sociala medierna idag. (SoI 2013). Genom att publicera enkäten som ett inlägg på flera olika grupper kan framför allt unga hantverkare nås och dessa kan sedan sprida enkäten vidare. Grundtanken är att hantverkare känner hantverkare och befinner sig i ett sådant socialt nätverk på Facebook, således sprids enkäten vidare till personer utanför mitt eget nätverk.

2.9.2 Vi som lajvar

Facebookgruppen Vi som lajvar väljs då den har ett relativt stort antal medlemmar, 3686 när länken publicerades 20 Mars 2014. Det är även en blandad grupp med medlemmar av olika kön, politiska åsikter, ålder och social status där merparten håller på med lajvhobbyn vilket ofta medför hantverksintresse.

2.9.3 Bäckedals folkhögskola

Bäckedal är en folkhögskola med fokus på främst historiskt hantverk så som skinngarvning, textilt hantverk och smide. De har även en överlappande linje som tar upp många olika hantverkstekniker. Folkhögskolan har en egen Facebookgrupp för nuvarande och tidigare elever som gått på skolan och därför valdes denna Facebookgrupp. I stort sätt alla medlemmar i gruppen har någon hantverksbakgrund och är relativt insatta i ämnet slöjd och det är rimligt att anta att de aktivt slöjdar. Gruppen med sina 244 medlemmar är mindre än Vi som lajvar men det finns en djupare fokus på hantverk inom gruppen.

2.9.4 Egen tidslinje

Enkäten publiceras även på min egen tidslinje för att sprida den ytterligare bland andra som kanske inte är medlemmar i de tidigare nämnda grupperna. Detta gör det även möjligt för mig att se vilka och hur ofta min enkät delats till andra tidslinjer.

2.9.5 Efterbehandling av enkätsvaren

Då jag fått in 244 svar stänger jag enkäten för framtida svar och börjar sortera ut alla respondenter som uppfyller mina avgränsningar.

För att få större överskådlighet för jag in enkätsvaren i matriser som sedan tolkas. Med matriser menas olika typer av tabeller där olika svarsalternativ ställs mot varandra och svaren redovisas. Flera exempel kan ses nedan.

I min analys av materialet definierar jag enkätsvaren som mitt fält och utifrån detta menar jag att merparten av de som svarat använder sin slöjd som ett verktyg för att förflytta sig inom fältet. Respondenterna blir således agent. Genom att använda slöjdandet, görandet, som ett verktyg förändrar de sin sociala status så väl som att bygga upp sitt symboliska kapital. De handlingar de utför i sitt hantverk är performativa och används för att bekräfta eller ifrågasätta sitt genus så väl som sin sociala status.

3.0 Resultat och analys

3.1 Kvantitativa resultat

Då de fullständiga enkätsvaren utgör en väldigt stor mängd data beslutar jag att lägga dem som en bilaga. I stället redovisar jag tabeller med sammanställningar av svarsfrekvensen på de för studien relevanta frågorna. För att inte upprepa mig allt för mycket väljer jag även att diskutera svaren samtidigt som jag redovisar dem.

Av de 245 som svarat på enkäten identifierar 175 personer sig som kvinnor, 63 som män och 7 uppger en annan könsidentitet eller väljer att inte svara. Termer som använts är Agender, genderqueer, transexuell man, queer, kvinna i mans kropp och vad jag tolkar som en vilja att inte ange kön. Åldern bland respondenterna är jämnt fördelad men med en majoritet av de svarande är i åldern 21-30år. Åldersfördelningen mellan könen är även den ganska jämn. Enkätsvaren visar även att det är vanligare för kvinnor att svara på internetenkäter än att män gör det, jämför 175 kvinnor med 63 män. I just Facebookgruppen ”Vi som lajvar” är könsfördelningen kanske jämn även om få medlemmar från gruppen svarat, gruppen har över 3700 medlemmar och totalt har enkäten svarats på av 245 personer.

Respondenterna försörjer sig i stor del på studiebidrag, studielån och olika former av tim- eller begränsade anställningar. Näst störst kategori är de som har fast arbete där 77 angett detta alternativ. Inkomsterna mellan män och kvinnor är relativt jämn fördelade och de som försörjer sig på studiemedel och studielån följer även de åldrar då man vanligen studerar vid universitet. De som inte studerar har ofta fast anställning även om deras lön är speciellt hög, medellönen i Sverige 2011 är ca 21000kr/månad (SCB). Endast 11 personer har angett att de har en inkomst över 25000 kronor efter skatt. 125 personer har angett att de har en högskole- eller universitetsexamen på minst kandidatnivå och 104 personer har någon gång studerat på folkhögskola. Det är många som uppger att de har en avslutad utbildning på kandidatnivå samtidigt som de har uppgett att de fortfarande får studiemedel och studielån. Detta är något som kan vara ett tydligt tecken på att frågan om utbildningsnivå missförstått och tolkats som att den handlar om pågående utbildning och inte avslutad. Den andra möjligheten är att de som tagit sin kandidat nu studerar vidare antingen på mastersnivå eller på folkhögskola.

Som det går att se av tabell 1 nedan slöjdar majoriteten av respondenterna i flera olika material och tekniker. Det blir även väldigt tydligt att de som identifierar sig som kvinnor i större utsträckning slöjdar textilt medan männen slöjdar i hårda material som metall eller trä. Respondenterna följer antagligen omedvetet till största del könsnormen även om många bryter den och sysslar med andra slöjdtekniker. Av kvinnorna så uppger 65,1% att de stickar medan endast 4,8% av männen gör det, även virkning har liknande siffror. 39,7% av männen smider mot kvinnornas 8,6% likaså sysslar 58,7% av männen med trähantverk medan bara 16% av kvinnorna gör det. De som angett en annan könsidentitet än kvinna eller man slöjdar även de i trä, 42,9% de virkar även mer än männen 28,6%, och stickar, 14,3%. Det som alla tre grupperna utövar i relativt stor utsträckning är läderhantverk. 30,3% av kvinnorna, 28,6% av de med annan könsidentitet och 65,1% av männen. Läderhantverk verkar vara ett relativt könsbundet hantverk, antagligen då det kräver både kvinnliga och manliga egenskaper för att vara bra på det. Den förklaring kan vara att det ingår sömnad och mönsterkonstruktion men kräver även viss fysisk styrka i att slå i nitar eller i att forma mönster i lädret. En annan teori är även att läderslöjd är något som berörs både i textilslöjden och trä och metallslöjden i grundskolan.

Tabell 1 Slöjdteknik och könsfördelning

	Antal som svarat detta alternativ	Antal kvinnor	% av kvinnorna som utför hantverket	Annan könsidentitet	% av annan könsidentitet som utför hantverket	Antal män	% av männen som utför
färgning av garn/textil	52	46	26,3 %	2	28,6 %	4	6,3 %
garntillverkning (spinning)	52	46	26,3 %	1	14,3 %	5	7,9 %
läderhantverk (sömnad, påtning m.m.)	96	53	30,3 %	2	28,6 %	41	65,1 %
läderhantverk (garvning)	21	10	5,7 %	1	14,3 %	10	15,9 %
smide	40	15	8,6 %	0	0,0 %	25	39,7 %
smyckestillverkning	73	57	32,6 %	2	28,6 %	14	22,2 %
stickning	118	114	65,1 %	1	14,3 %	3	4,8 %
träslöjd (luffarslöjd)	26	17	9,7 %	1	14,3 %	8	12,7 %
trähantverk	68	28	16,0 %	3	42,9 %	37	58,7 %
virkning	98	94	53,7 %	2	28,6 %	2	3,2 %
vävning	61	55	31,4 %	1	14,3 %	5	7,9 %
växtfärgning	41	36	20,6 %	1	14,3 %	4	6,3 %

Generellt för alla grupper är att de slöjdar mest hemma i ensamhet eller med vänner i olika konstellationer, se tabell 2. Mellan 50% och 70% av respondenterna slöjdar hemma med vänner eller hemma hos vänner och ca 50% deltar i offentliga workshops eller vid kurstillfällen. I frågorna gällande var, med vem och hur andra reagerar på att respondenterna slöjdar visar det sig att kvinnor och de som angett annan könsidentitet än kvinna eller man oftare slöjdar i offentliga sammanhang som på café medan männen gör detta mer sällan. Detta reflekteras även i svaren på frågan om hur respondenten blir bemött av andra när den slöjdar. Då färre män slöjdar i offentliga sammanhang interagerar de med andra i mindre utsträckning och därför kan de inte svara på frågan hur de blir bemötta. Detta bekräftas även av frågan om huruvida andra söker kontakt med respondenten genom respondentens hantverkande.

Tabell 2 Var respondenterna slöjdar

I vilka situationer hantverkar du?	Antal som svarat detta alternativ	Antal kvinnor av 175 svarande	% kvinnor som svarat detta alternativ	Annan könsidentitet av 7	% som svarat detta alternativ	män av 63	% män som svarat detta alternativ
Hemma i enskildhet	232	170	97,1 %	6	85,7 %	56	88,9 %
Hemma med vänner	174	126	72,0 %	4	57,1 %	44	69,8 %
Offentligt i enskildhet (på café, resor m.m.)	125	102	58,3 %	4	57,1 %	19	30,2 %
Offentligt med andra (gemensamma workshops, kurser eller träffar)	136	103	58,9 %	3	42,9 %	30	47,6 %
Hemma hos vänner	156	120	68,6 %	4	57,1 %	32	50,8 %
I föreningslokaler	66	49	28,0 %	1	14,3 %	16	25,4 %

Det som jag finner mest intressant i förhållande till vilka slöjdarter respondenterna arbetar med är att 68,3% av männen uppger att de får ”uppmuntran eller beröm för att utföra ett hantverk som inte är förknippat med deras könsidentitet” medan det bara är 31,4% av

kvinnorna som mött detta i vardagen. Det är även en stor del av respondenterna som uppger att de förväntats vara bra på ett hantverk eller förväntats välja färger eller mönster utifrån sin könsidentitet.

Tabell 3 Upplevelsen av hur könsidentitet påverkar bemötande de inte märkt av något av påståendena i tabell 3 så är sju av dem äldre än 30 år och 6 av dem har en högre universitetsexamen. I kvinnornas fall förklarar de antingen att de är i situationer där den typen

Hur har du upplevt att din könsidentitet påverkat andras förväntningar rörande ditt hantverk eller hantverkskunnande?	Antal kvinnor	% kvinnor som svarat detta alternativ	Andran könsidentitet	% som svarat detta alternativ	antal	% män som svarat detta alternativ
Du har fått uppmuntran eller beröm för att utföra ett hantverk som inte är förknippat med din könsidentitet	55	31,4 %	4	57,1 %	43	68,3 %
Du har fått kritik eller ifrågasatts för att utföra ett hantverk som inte är förknippat med din könsidentitet	17	9,7 %	2	28,6 %	11	17,5 %
Du har förväntats vara bra på ett hantverk utifrån din könsidentitet	90	51,4 %	4	57,1 %	26	41,3 %
Du har förväntats välja färger eller mönster utifrån din könsidentitet	48	27,4 %	0	0,0 %	9	14,3 %
Du har ifrågasatts för att ha valt färger eller mönster normalt EJ förknippade med din könsidentitet	18	10,3 %	1	14,3 %	9	14,3 %
Du har fått beröm eller positiva kommentarer för att ha valt färg eller mönster som normalt EJ förknippas med din könsidentitet	24	13,7 %	2	28,6 %	13	20,6 %
Din könsidentitet har ifrågasatts utifrån ditt val av färger, snitt eller mönster.	5	2,9 %	0	0,0 %	6	9,5 %
Din sexualitet har ifrågasatts utifrån ditt val av färg, snitt eller mönster.	1	0,6 %	0	0,0 %	5	7,9 %

av stereotyper är ovanliga eller att de aldrig stöter på frågeställningen. Värt att poängtera är dock att alla kvinnor som inte fått sitt hantverk ifrågasatt i relation till sitt kön är alla sysslar med traditionellt kvinnliga hantverkstekniker som exempelvis stickning, virkning och sömning.

Samtidigt är det enligt enkätsvaren tydligt att fler män än kvinnor som väljer att avvika från normen premieras. De får beröm och positivt bemötande. Männerna som generellt har en högre social status på grund av patriarkatet ses som duktiga när de försöker foga sig och visa en mer

feminin sida. Samtidigt ses det som förvånande eller underligt att de kan hantera ett hantverk de inte skall vara kapabla till, enligt könsnormen. Mannen ses i sammanhanget fortfarande som någon aggressiv, impulsiv och stark och ska därför inte kunna, rent fysiskt, hantera något så finkänsligt och mentalt krävande som att brodera. Enligt den rådande manliga normen skulle det dessutom innebära att visa sig svag och omanlig att brodera. En man skulle sänka sig under sin status i den hegemoniska ordningen och på så sätt bli mindre man.

Kvinnorna som slöjdar ses som normbrytande på andra sätt när de arbetar med hårda material. I enkäten observerar jag en trend där kvinnan inte slöjdar i hårda material i samma utsträckning som männen slöjdar i mjuka. En kvinnlig hårdslöjdare faller inte in i bilden av den blida kvinnan. De gör något som är fel. De beter sig på ett manligt sätt och försöker på så sätt hävda sig i den hegemoniska ordningen. Samtidigt som de åtar sig, för en kvinna, icke önskvärda egenskaper som att vara våldsam eller stark. De försöker även att inkräkta på ett manligt territorium och ses därför som en fara för patriarkatet. Genom att använda performativa handlingar som normalt förknippas med manlighet ifrågasätter de det genus de bör följa. (Butler 2007)

Min tolkning av detta är att könsrollerna och könsnormerna ännu är väldigt förankrade och bundna till slöjdarterna men att de faktiskt idag bryts upp mer och mer. Bland annat Otto von Busch talar om queert slöjdande (Busch, Åhlvik red. 2009) och det förekommer även workshops och slöjdaktivism med det som tema (www.kravallslojd.se). Det gör dock även att den sociala hierarkin mellan män och kvinnor ifrågasätts.

3.1.1 Hårdslöjden som feministiskt verktyg

Slöjden kan vara ett verktyg för att ifrågasätta genusnormerna och kvinnor som slöjdar i hårdslöjd ses även de ofta positivt. De ses som feministiska förkämpar och premieras för sin styrka och sitt mod till att bryta normen. Andra kvinnor, och män, ser det som något positivt och ser dem som modiga. Det är alltså en stark normbrytande kvinna som tar sig an manliga genusnormer för att främja sig själv och detta belönas. Ställer vi de två synsätten mot varandra kan det ses om att de som förespråkar kvinnans plats i mjukslöjden som aktivt stöttande av patriarkatet och den könsnormen medan de som väljer det andra synsättet aktivt arbetar utifrån ett feministiskt perspektiv. Här kommer även Butlers tankar om hur performativiteten förändrar genus och så även omvärlden. Kvinnorna som antar manliga egenskaper som styrka och fysisk uthållighet (Ekman 2000 s. 63) ifrågasätter och utmanar normen och även sitt eget genus. Skulle detta beteende bli tillräckligt vanligt skulle det på lång sikt påverka könsnormen och även habitus. Den smidande kvinnan kommer anta en manlig roll och höja sin status över andra kvinnor och på sikt även nå upp till den smidande mannen. Denna kamp har färgat de senaste decennierna och kvinnans strid för att få civila rättigheter som tillgång till lönearbete och lika lön (Björnberg 2000 s. 39) och kan liknas vid kampen om hårdslöjden där hon tar sig makt och plats. Att även slå sig in i hårdslöjden tyder även på entreprenöriella drag och så även vilja till att själv försörja sig och att vara sin egen chef något som den tidiga skolslöjden förespråkade (Borg 2008 s.52).

De kvinnor som väljer att upprätthålla sitt genus och könsnormen om att kvinnor slöjdar i mjuka material kommer ur en statussynpunkt eventuellt få en lägre social status. Intressant nog finns det även tecken på detta i enkätsvaren. Flera kvinnor anger i enkäten att de inte fått kommentarer gällande sin slöjd i förhållande till kön. De uppfyller normen, vilket även går att se då alla slöjdar i textila material. De stickar, virkar och syr, eller som en av respondenterna uppger sminkar sig, alla slöjdtekniker som kvinnor förväntas kunna. De skiljer sig inte från den rådande könsnormen och blir därför inte ifrågasatta. De följer habitus regler.

3.1.2 Den nya mannen

Det är i förhållande till detta det kan diskuteras hur den nya mannen skall upplevas. Den tidigare velourmannen med traditionellt feminina drag har sedan åttiotalet förkastats för en mer traditionellt heteronormativ man som trots sin manlighet inte är förbjuden att anta

kvinnliga egenskaper (Ekenstam 2000 s. 92-94) . Här går det att observera ett annat beteende. De 68,3% av männen som uppger att de blir ifrågasatta när de slöjdar i en icke könsnormativ teknik bemöts i större utsträckning än kvinnor på ett negativt sätt i förhållande till sitt slöjdande. I stället för att uppmuntras till att visa de feminina drag och frånsäga sig vissa manliga ideal blir de negativt bemötta. Som de smidande kvinnorna anser jag även här att det finns två läger, det ena som ser det som något positivt och samtidigt finns det ett andra patriarkalt läger som utövar förtryck även mot männen. Connell beskriver olika manligheter och hur de ordnar sig hegemoniskt och detta är lite av ett typexempel. Den heteronormativa mannen har en idealbild av hur en maskulin slöjdare är. Genom att utföra samman handlingar och beteende som idealbilden framhäver han sin egen maskulinitet. En del av denna maskulinitet är även dess sexuella drivkraft, idealbilden är någon som skaffar sig sexuella partners. Han får ha sex med kvinnor och detta är även något som befäster hans manlighet. Den man som broderar och inte arbetar hårt fysiskt ses som mindre manlig, något som är negativt enligt könsnormen. Mannen som broderar påvisar visserligen duglighet inom sitt slöjdande men han verkar även feminin. Han ifrågasätts och så även hans manlighet. Bland männen är det även fem personer som uppger att deras sexualitet ifrågasätts utifrån val av färger eller mönster, av kvinnorna är det en som anger detta svar. Den manliga könsnormen utgörs, som nämnts, till stor del av mannens okontrollerbara lustar. När manligheten ifrågasätts, ifrågasätts även heteronormen. En man som inte följer normen måste således vara mindre manlig, mer kvinnlig. Således måste den mer feminina mannen inte vara sexuellt intresserad av det motsatta könet. Han står lägre i den hegemoniska hierarkin och kan därför ses som homosexuell (Connell 1999). Inom slöjdsfären idag och så även hemslöjdsrörelsen uppmuntras det till att arbeta med olika tekniker, oberoende av könsnormen. Men samtidigt så är det förväntat att en person presterar bra i de slöjdtekniker som är förknippade med personens könsidentitet. Precis som att det inte är fullt accepterat av alla att bryta normen.

Tabell 4 Upplevelsen av hur könsidentitet påverkar bemötande av de med annan könsidentitet
De sex personer som anger en annan könstillhörighet än man eller kvinna belyser frågan om just genus kopplat till slöjden väldigt tydligt. Det är den grupp av respondenter som procentuellt mest ifrågasätts förutom i tre frågor där ingen anger att de bemöts på detta sätt.

Angivet kön	Slöjdformer	Du har fått uppmuntran eller beröm för att utföra hantverk som inte är förknippat med din könsidentitet	Du har förväntats vara bra på ett hantverk utifrån din könsidentitet	Du har fått beröm eller positiva kommentarer för att ha valt färg eller mönster som normalt EJ förknippas med din könsidentitet	Du har fått kritik eller ifrågasatts för att utföra ett hantverk som inte är förknippat med din könsidentitet	Du har ifrågasatts för att ha valt färger eller mönster normalt EJ förknippade med din könsidentitet
Kvinna i mans kropp	trähantverk, Skulptur i stearin	X	X			
Genderqueer passerar dock som kvinna	smyckestillverkning, sömnad, Broderi		X	X		
queer	färgning av garn/textil, stickning, sömnad, trådslöjd (luffarslöjd), trähantverk, virkning, upcyckling	X	X			
Agender	sömnad, virkning		X			
Transsexuell man	färgning av garn/textil, gartillverkning (spinning), läderhantverk (sömnad, påtning m.m.), läderhantverk (garvning), sömnad, trähantverk, vävning, växtfärgning	X		X		
Intergender	läderhantverk (sömnad, påtning m.m.), smide, smyckestillverkning, stickning, sömnad, trähantverk				X	X

- Du har förväntats välja färger eller mönster utifrån din könsidentitet
- Din könsidentitet har ifrågasatts utifrån ditt val av färger, snitt eller mönster.
- Din sexualitet har ifrågasatts utifrån ditt val av färg, snitt eller mönster.

Anledningarna till detta kan vara många, men en möjlighet är att de tillhör en grupp av människor vars könstillhörighet inte är helt tydlig vid första anblick. Det blir därför intressant att titta på varje respondents svar i enkäten var för sig vilket går att se i tabell 4.

De som inte identifierar sig som man eller kvinna sysslar alla med varierande slöjdformer och tre av dem kan sägas endast arbeta med slöjdformer tillhörande en könsnorm.

Respondenten som anger sin könsidentitet som ”kvinna i mans kropp” anger att hen slöjdar i trä och gör skulpturer i stearin. Personen anger även att hen har fått uppmuntran för att utföra ett hantverk som inte är förknippat med sin könsidentitet. Respondenten som identifierar sig som agender, vilket tolkas som att personen önskar att stå utanför könsnormen, arbetar med traditionellt kvinnliga tekniker som sömnad och virkning. Likaså är det med respondenten som uppger sig vara ”genderqueer men passera som kvinna”. Hon tillverkar smycken, broderar och syr. Alla dessa tre uppger att de förväntas vara bra på ett hantverk utifrån sin könsidentitet. Ett antagande är att andra ser dem som tillhörande ett genus som normalt förknippas med deras biologiska kön, vilket skulle kunna vara anledning till att de förutsätts vara bra på de slöjdarter de vanligen slöjdar. Då enkäten inte frågar efter biologiskt kön är det svårt att utreda just detta påstående. Ett annat sätt att problematisera enkätsvaren är att de mött förväntningar som är kopplade till vad de faktiskt gör och att de tillskrivs genus utifrån slöjdart. Detta är även något som en av respondenterna själv iakttagit och kommenterat i enkäten.

”Jag är transexuell och upplever att mitt val av hantverk/material påverkar hur andra tolkar mitt könsuttryck. Om jag sitter och nålbinder på bussen tror folk att jag är en kvinna. Om jag istället ägnar mig åt läder- eller metallhantverk i offentlig miljö upplever jag att jag kallas som man.” (Respondent 144).

Det vill säga att deras genus bestäms utifrån vilken hantverksteknik de utövar och hur den stämmer överens med personens uppenbara utseende även om det inte är så det förhåller sig till den genusidentitet respondenten själv anser sig tillhöra. Slöjden blir här i yttersta grad performativ och används av andra för att identifiera personen. Precis som Butler beskriver i *Genustrubbel* (Butler 2007)

3.2 Kvalitativa resultat

I enkäten finns även möjlighet för respondenterna att lämna egna kommentarer om varför de hantverkar och vad hantverket betyder för dem. Det är en oerhörd uppgift att redovisa alla enskilda citat i denna uppsats varför jag väljer ut några som är representativa och redovisar dem här. Alla citat som diskuteras i analysen presenteras i fulla där och respondenten numreras i den ordning den svarar i enkäten. Det vill säga den som först svarar på enkäten får

nummer ett nästa nummer två och så vidare. Respondenterna beskriver generellt vad slöjden och hantverket är för dem själva, vad det tillför deras liv. Flertalet liknar att slöjda med att andas. Det är något man bara gör för att man måste. Det är även ofta en del av personens identitet, man ser sig som en slöjdare och kan inte vara en slöjdare om man inte slöjdar.

”finns inget alternativ, det är en instinkt ett inre behov som måste uppfyllas” (Respondent 70)

”För att skapandet är en del av mitt liv och min identitet. När jag mår bra skapar jag saker och då kan jag må ännu bättre. Det finns en kärlek för materialen och en förtjusning i förmågan att forma något efter min vilja. Det är även ett konstant lärande. Utmanande och avslappnande. Det är den perfekta kontrasten till det digitala livet. En balansgång.” (Respondent 43)

Många anser även att slöjden eller att hantverket ger dem möjlighet och utlopp för deras kreativitet eller egna skapande. Flera olika termer används för att beskriva liknande tankar om att tillverka. Många ser även den kreativa faktorn som något som gör att de mår bra. Ett par talar även om hur slöjden hjälpt dem vid psykisk och fysisk ohälsa.

”Roligt och kreativt. Bra som social aktivitet, ger samhörighet med vänner och partner.” (Respondent 62)

Flertalet tar även upp nyttan eller syftet med att slöjda, det ger utövaren möjlighet att skapa egna produkter som man sedan använder. I samband med detta tar flera även upp miljö och konsumtionsaspekter där de förklarar hur de ofta återanvänder material eller ändrar gamla kläder för att skapa nya. Viss kritik riktas även mot kläd- och modeindustrin.

”Ett sätt att få tag på kläder som är svåra att köpa. Särskilt fetish- och tema-/ maskeradkläder till olika fester och historiska kläder till lajv och temafester.” (Respondent 62)

”För att uppnå mål, och för att det ger något extra att hålla på med saker och att hantera/använda något jag gjort. För att jag får insikter om saker och deras uppbyggnad genom att använda dem, laga dem osv.” (felslagskorrigering av författaren) (Respondent 65)

En av de tankar jag går in i arbetet med är att slöjdare slöjdar för att tillverka föremål som de sedan använder i relativt stor utsträckning. Att slöjdarens fokus är att producera är bland annat en av anledningarna till att jag valde att ställa frågorna i min enkät till gruppen med lajvare. De slöjdar för att tillverka föremål som de sedan använder. Av att döma av enkätsvaren uppger dock majoriteten att de slöjdar för att må bra psykiskt eller fysiskt. Några drar sedan slutsatsen att de började lajva för att få utlopp för slöjden.

”Jag stimuleras av att lära mig nya saker och se hur jag kan skapa vackra och samtidigt användbara saker på egen hand. Mitt lajvande är till stor del sprungen ur mitt intresse för hantverk. Jag kan få stor lust att skapa något och blir ibland stressad när jag inte får tid att hantverka i den utsträckning som jag vill.” (Respondent 30)

Slöjden har alltså ofta en terapeutisk effekt för den som slöjdar och gör att slöjdaren når ett högre välbefinnande ur flera olika aspekter. Slöjdarna som svarar på enkäten uppger även att de känner sig mer eller mindre stolta över att bära eller använda föremål de gjort och alla utom en uppger att de mår bra av att slöjda. Att cirka 70% av respondenterna också uppger att de slöjdar tillsammans med vänner gör att slöjden tar en social dimension och på så sätt även blir ett medel för interaktion med andra människor. Slöjden ger ett forum för människor att träffas och ta sig tid till att arbeta med den syssla som de uppger att de mår bra av. Jag tolkar detta

som att slöjden för människor tillsammans och att det ger slöjderna en större nytta ur ett psykologiskt perspektiv då de rör sig i olika sociala situationer och träffar andra människor. Jag tror att detta kan vara en del i att de anser att slöjden får dem att må bra, genom att inte enbart sitta ensam hemma utan att socialisera. Det framgår även av enkäten att kvinnor oftare än männen slöjdar offentligt i ensamhet som på resor eller på café. Detta beror antagligen på att de har lättare att ta med sig sitt handarbete i form av en stickning eller en virkning. Då få män utför dessa hantverk och i stället ägnar sig åt hantverk som kräver en verkstad är det rimligt att anta att även detta är förklaringen till varför män oftare än kvinnor slöjdar hemma i ensamhet. Denna iakttagelse kan även härledas till manligheten och genus. Män ses oftare som enskilda familjeförsörjare och har ett solidariskt ansvar. Medan kvinnan oftare sätts i en gemenskap med barn och andra familjemedlemmar som befinner sig hemma.

4 Diskussion och slutsatser

Att dela in slöjdarter eller tekniker efter genus är en tämligen intressant företeelse. Idag tas det som en självklarhet att kvinnor som slöjdar syr, stickar eller virkar medan män som slöjdar täljer, smider och snickrar. Denna indelning är något som enkätundersökningen bekräftar men även statens Nationella Undersökning från 2003 visar på detta då alla intervjuade träslöjdlärare är män och alla textilslöjdlärare är kvinnor (NU-03). Det som gör att slöjden är så starkt uppdelad mellan könen handlar till stor del om de könsroller, genus, som vi uppfostrats till att följa. Liksom andra sociala regler har vi indirekt lärt oss hur vi ska bete oss som man och kvinna. Detta är en del av vårt habitus, det är en del av att skapa en egen identitet. Vi har lärt oss att hårda slöjdtekniker ses som manliga och mjuka som kvinnliga. I den historiska redogörelsen förklaras vissa av de faktorer som lett till denna binära indelning.

4.1 Slöjden som en performativ handling

Ser vi att slöjda som en performativ handling där personer genom att slöjda befäster sin könsidentitet kan vi även spåra tanken om just genus. Både Butler och Parker menar att uppkomsten av dagens genus och de normer som följer är en relativt ny föreställning. Tidigare var könen inte så strikt uppdelade, ej heller slöjdarterna. (Parker 1996 : Butler 2007) Men olika historiska händelser och filosofiska tankegångar har förändrat hur vi sett på de två olika könen. Med detta började även olika egenskaper tillskrivas könen. Här har just hantverken, eller slöjden, enligt mig varit en tämligen stor faktor. Människor har genom alla tider behövt tillverka bruksföremål för deras vardagliga liv, de har slöjdat. När könsindelningen började ske började även olika sysslor tillskrivas ett visst kön och så även slöjdarterna. Slöjden blev något som är performativt. Något som vi förknippar med ett visst genus och därmed tillskriver ett visst kön. Respondent 144 belyser själv detta i en kommentar som citeras ovan om hur hen upplever att andra tolkar henoms kön utifrån den teknik hen utför för tillfället. Dessa egenskaper kan vidare knytas an till den viktorianska erans uppfattning av de medeltida ideal av kvinnligt och manligt. De två könen har kompletterande egenskaper, något som även Butler anmärkt på gällande en rådande norm av heterosexualitet enligt psykoanalysen. Viktorianerna ställde de manliga och kvinnliga egenskaperna mot varandra, de två könen skulle verka som en enhet och komplettera varandra. De manliga egenskaperna som beskrivs av Connell tidigare befästs även av slöjden. De manliga teknikerna är i huvudsak förknippade med trähantverk eller smide. Slöjdtekniker som kräver verktyg och ofta även fysisk styrka för att utföra. Medan de kvinnliga hanterar mjuka material som tråd och tyg. Verktygen är ej heller de tunga eller svåra att ta med sig. Förutom i just vävning. Historiskt finns exempel för att både män och kvinnor stickat, tält och vävt. Teknikerna har dock varit fördelade över lämplighet, dels ur ett kunskapsperspektiv och dels ur hur väl fysiskt anpassade någon varit för att utföra tekniken. Textila tekniker har varit spridda över båda könen även om det varit vanligare för kvinnor att väva och vanligare för männen att bruka jorden. Bilden som målas upp historisk är att slöjdtekniken inte är fördelad på vilket kön en person tillhör utan snarare på vilka förutsättningar hon eller han har för att utföra uppgiften. En värdering utifrån genus och därmed kön har inte skett ursprungligen. Biologiska skillnader mellan de fysiska könen har lett till att vissa hantverk och slöjdarter har utförts i större utsträckning av vissa kön. Vävningen som exempel börjar inte med att varpa, att mäta upp och dra på varpen i en vävstol, utan med att odla lin. På åkrarna arbetade både män och kvinnor och de fortsatte att samarbeta hela vägen fram till det att varpen skulle dras på vävstolen. Rötandet, vändandet, bråkandet och häcklandet av linet utfördes av båda könen. Större efterfrågan ledde till tekniska framsteg för att förenkla processen vilket krävde mindre fysisk styrka. Något som gjorde att arbetsuppgifterna försköts. Fler kvinnor började väva.

I studien undersöker jag kvantitativt vilka slöjdarter ett visst kön utför. Det blir med enkäten tydligt att respondenterna i min undersökning håller sig till de slöjdarter som förknippas med deras egen könsidentitet. Detta samtidigt som flera uppger att de utövar slöjdtekniker som normalt inte förknippas med deras könsidentitet. Jag ser därför en förändring av genusnormerna, det är mer och mer socialt accepterat att bryta från dem. Samtidigt gör enkäten det tydligt att flera upplever att de bemöts annorlunda eller ses som en kuriositet när

de slöjdar i ett material eller i en färg de inte förväntas slöjda i. Detta blir en aspekt som kan förklaras utifrån de sociala strukturer som omgärdar patriarkatet. Av enkäten och mina egna erfarenheter verkar det vara vanligare för män att anamma kvinnliga tekniker i sitt slöjdande och då bemötas positivt. Detta medan kvinnor i mindre utsträckning anammar manliga tekniker. Kvinnliga hårdslöjdare bryter mot genusnormen och angriper även patriarkatet. De gör en aggressiv handling för att främja deras egen sociala status. Männerna som mjukslöjdar gör även de ett uppbrott mot patriarkatet men då de väljer ett hantverk som förknippas med kvinnlighet verkar det även försämlra sin sociala status. De bryter båda mot de obestämda regler som utgör befolkningens habitus. Och det är även här det blir väldigt intressant, enligt enkäten så bemöts inte alla män eller kvinnor på detta sätt. Men det kan relateras till fältet och det rådande habitus inom det. I exemplet om den hårdslöjdande kvinnan som smider ser vi hur vissa anser att hon är en uppstickare och bråkstake för att hon anammar de manliga attributen som aggressivitet och styrka. Själva handlingen att bryta mot genusnormen är aggressiv i sig. Men samtidigt ses hon som en pionjär eller kvinnorättskämpe av andra. Det blir därför tydligt att habitus och vad som är socialt accepterat skiljer sig mellan olika människor och även skiljer sig mellan olika fält. Detsamma gäller mannen, han ses omanlig och normbrytande. Problemet för honom är att de som ser honom som mindre manlig även kan börja ifrågasätta hans sexualitet. Han kan antagas vara en homosexuell man som anses vara underlägsen kvinnan i den hegemoniska ordningen (Connell 1999).

4.2 Slöjden som symboliskt kapital

Slöjdarten kan ses som en genusmarkör och kunskapen om olika tekniker ses som symboliskt kapital. Slöjden var till en början ett sätt att klara vardagen, för att sedan bli en extra inkomst till att idag bli något som görs för rekreation och självbeträffelse. På sätt och vis har slöjden gått från en livsnödvändig kunskap till att bli något som kan användas till att skapa en egen identitet såväl som att främja sin egen hälsa. Slöjden utgörs idag mer av ett symboliskt kapital för individen än den livsnödvändiga kunskap som behövdes för att klara dagen eller försörja sig. Det som blir intressant är dock hur och när personen använder sig av detta kapital. Av enkäten framgår det att majoriteten av kvinnorna ofta slöjdar offentligt. Det finns flera anledningar till detta. Den mest uppenbara anledningen är att de flesta kvinnliga hantverk går att transportera utan allt för stora bekymmer, vävning undantaget. Kvinnor slöjdar offentligt för att de kan. Den textila slöjden kan därför ses och upplevas offentligt i mycket större utsträckning än hårdslöjden. Stickningen är en performativ handling som kan göras offentligt medan täljande inte är det. Kunskapen om stickning kan därför visas, användas för att starta samtal och på så sätt vara ett kulturellt kapital. Många av respondenterna uppger att andra använder slöjden som ett sätt att inleda samtal. De får frågor om vad de gör och hur de gör, något som sätter dem högre i en social hierarki. De vet något som den de interagerar med inte vet. Den som hantverkar offentligt, samtalar om sitt hantverk och visar öppet den kunskap hon besitter. Kunskapen blir samtidigt något som kanske värderas lägre, inte enbart för att kvinnor utför handlingen att sticka utan även för att alla känner till tekniken. Den blir lite av en allmän kunskap. Mannen som täljer i sin verkstad har även han symboliskt kapital i sin kunskap men den kan bara synas i de färdiga föremålen eller inom det lilla fält hans verkstad utgör. Den når inte ut till offentligheten på samma sätt. Därför är det även en kunskap som inte tillhör de offentliga, det är inte något som ”alla” kan. Den kan därför värderas högre då den är hemlig och till viss del dold. Detta går även att knyta an till skråverksamhetens hemlighetsmakeri för att främja ett hantverks status och förhindra andra från att utföra det. Detta kan vara en bidragande anledning till att hantverk och slöjdarter som anses manliga ses som svårare och inte lika lättillgängliga som de tekniker kvinnor utför. Samtidigt finns det flera tekniker som anses vara kvinnliga som även de behöver speciella verktyg, kunskaper eller verkstäder. Vävning är en av dem och vävningen är därför som täljningen ur perspektivet socialt kapital. Det är något som inte alla kan eller får utföra och tillskrivs därför högre kapital.

4.3 Manligt och kvinnligt

Hur bemöts då de som bryter normen? De flesta kvinnor och män som slöjdar i en teknik som inte tillskrivs deras könsidentitet ifrågasätts relativt ofta. Samtidigt ses de lite olika av allmänheten, kvinnorna ifrågasätts oftare än männen och männen är oftare duktiga för att de utför något som anses feminint. Detta är ett tecken på att könsrollerna förändras och att slöjden blir en markör för tradition och samtidigt en modern förändring. Skillnader mellan bemötande är också relevant och kan kopplas till det fält som studeras. De män som inte blivit bemötta annorlunda eller fått förväntningar på sig att kunna utföra manliga slöjdtekniker är alla äldre och höginkomsttagare. De kvinnor som säger att de aldrig bemötts på ett speciellt sätt utifrån sitt kön eller slöjdteknik slöjdar alla i vad normen säger vara kvinnliga slöjdtekniker. Jag ser i studien tecken på att en yngre generation dels är mer medveten om genus och könsnormer samtidigt som de är mer benägna att bryta dem. Slöjden har blivit ett fält och ett verktyg till att ifrågasätta just normerna. Eller är det så att normerna och iden av vad som är en bra man respektive kvinna förändrats till den grad att slöjdarterna följt med? Ska en manlig man nu vara så manlig att det inte är ett problem att han sticker och ska en kvinna vara så självständig att hon visst kan fälla en björk och tälja sig vad hon nu behöver? Män premieras för att falla in i den kvinnliga rollen som snäll, tyst och med nedåtriktad blick medan kvinnan skall höja sitt huvud stolt och greppa yxan.

5 Sammanfattning

Uppsatsen undersöker hur olika slöjdarter hänger ihop med utövarens genus och diskuterar olika bakomliggande faktorer till den rådande genusfördelningen mellan hård och mjuk slöjd. I den enkätstudie som gjordes framgick det tydligt att unga slöjdare, i 20-30års åldern, idag i huvudsak faller in under normen av vad som anses vara kvinnlig och manlig slöjd. De som identifierar sig som män slöjdar i hårda material medan de som identifierar sig som kvinnor slöjdar i mjuka. Det är tämligen vanligt bland båda könen att slöjda i läderhantverk såväl som att slöjda i tekniker tillskrivna det andra könen. En annan av aspekterna som enkäten även visade på var att de som ansåg sig tillhöra en annan könsidentitet än just man eller kvinna även slöjdade mer genusöverskridande. I urvalet av respondenter valdes en grupp där min egen test var att slöjdarna i huvudsak slöjdade för att använda sina föremål. Detta visade sig dock vara fel då nästan alla slöjdare uppgav att de slöjdade för att få utlopp för sin kreativitet och att det var i första hand ett sätt för dem att må bra fysisk och psykiskt.

Utifrån enkätresultaten går det att se hur slöjden används performativt för att befästa en persons genus. Det blir även tydligt hur detta kan användas praktiskt för att ifrågasätta och omformulera personers genus. Detta då slöjdare uppmuntras att bryta tidigare normer om slöjden och könstillhörighet.

Studien har i huvudsak tagit fram material med vetenskapligt belägg för tankar och teorier som tidigare existerat. Den är således ett underlag för fortsatta studier både inom genusvetenskap, performativitet och slöjd. Med uppsatsen som underlag finns det möjlighet att fortsätta att undersöka hur slöjden förknippas med genus och även varför just läderhantverk är så pass genusöverskridande som det visat sig genom denna studie. Uppsatsen kan även användas för att förklara varför och hur slöjden fördelas över genus.

Begreppsförklaringar

Könsbeskrivningar som används i uppsatsen och dess definitioner

Könsidentitet/mentalt kön - En persons självupplevda kön, det vill säga det kön en person känner sig som. Ingen utom personen själv kan bestämma detta och var och en har rätt att själva avgöra vilken könsidentitet en har (rfsl.se).

Intergender - En person som inte vill inordna sig i den traditionella uppdelningen i enbart "kvinnor" och "män". Någon som identifierar sig som mellan eller bortom könen. Har inte att göra med hur en kropp ser ut, utan vilket kön en känner sig som könsidentitet (wiki.rfslungdom.se).

Agender - se intergender, en person som befinner sig bortom kön (wiki.rfslungdom.se)

Queer - Ett brett begrepp som kan betyda flera olika saker men i grunden är ett ifrågasättande av heteronormen. Många ser sin könsidentitet och/eller sin sexualitet som queer. Queer kan innebära en önskan att inkludera ALLA kön och sexualiteter eller att inte behöva identifiera/definiera sig. (wiki.rfslungdom.se)

Transsexuell - En person som upplever sig vara av annat kön än det juridiska kön en tilldelades vid födseln och som har en vilja att förändra kroppen helt eller delvis med exempelvis kirurgi eller hormonbehandling. Transexualism är en medicinsk diagnos som för vissa innebär ett övergångsstadium tills en har korrigerat sin kropp. Andra fortsätter att definiera sig som transexuella eller fd transexuella även efter korrigeringen (wiki.rfslungdom.se).

”Genderqueer är ett uppsamlingsnamn för alla former av könsidentiteter förutom man och kvinna, det är därför utanför den könsbinära heteronormativiteten. Människor som identifierar sig som genderqueer kan se sig själv som en eller flera av följande:

- både man och kvinna
- varken man eller kvinna (könlös, agender)
- rör sig mellan man och kvinna, gender fluid
- tredje kön eller annat kön, detta inkluderar de som inte vill sätta ett namn på sitt kön
- Ha ett överlapp eller odefinierade skiljelinjer mellan kön, identitet och sexuell läggning” (gender.wikia.com Översatt av författaren)

Källförteckning

Ahlberger, C, (1988) Vävarfolket. Hemindustrin i Mark 1790-1850. Institutet för lokalthistorisk forskning, skriftserie nr 1. De sju häradernas kulturhistoriska förening, s. 13-20, 34-43.
Göteborg : Institutet för lokalthistorisk forskning

Andersen, H. & Kaspersen, L. B. (red.) (1999); översättning: Andersson, S. Klassisk och modern samhällsteori. Lund : Studentlitteratur

Blom, I. & Haavet, I. E. (2000). Familjen, staten och välfärden år 1800 respektive 1900. I Göransson A (red.) *Sekelskifte och kön - Strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900 och 2000*. Stockholm : Prisma s. 25-28

Björnberg, U. (2000). Kön och familj år 2000. I Göransson A (red.) *Sekelskifte och kön - Strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900 och 2000*. Stockholm : Prisma s.39

Borg, K (2008) Slöjd för flickor och slöjd för gossar I K. Borg & L. Lindström (Red.), *Slöjda för livet – Om Pedagogisk slöjd*, Stockholm: Lärarförbundets förlag

Butler J (2007) översättning: Almqvist, S. Genustrubbel : feminism och identitetens subversion. Göteborg :Daidalos, 2007-har ej hemma-kursbok

Connell, R. W. (1999) översättning: Lindén. Maskuliniteter, Daidalos : Uddevalla -har ej hemma-kursbok

Danielsson, S (2006) Ideologer i olika tider. Om Sophie Adlersparre, Stina Rodenstam och Anna-Maja Nylén. I Svensson B, Waldén L (red.) (2006) *Den feminina Textilen - Makt och mönster*. Stockholm Nordiska museets förlag.

Ekman, C. (2000). Manlighetens kriser och kransar: mansbilder och känsloliv vid tre sekelskiften. I Göransson A (red.) *Sekelskifte och kön - Strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900 och 2000*. Stockholm : Prisma

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud L. (2003/2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik

Gramscis, A. (1981) *Brev från fängelset*. Stockholm : Raben och Sjögren

Göransson A (red.) (2000). Kön, handling och auktoritet. I Göransson A (red.) *Sekelskifte och kön - Strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900 och 2000*. Stockholm : Prisma

Hasselskog & Johansson (2008) *Slöjdämnet efter millenieskiftet* I K. Borg & L. Lindström (Red.), *Slöjda för livet - Om Pedagogisk slöjd*, Stockholm: Lärarförbundets förlag

Isacson M (1999) *Hemslöjdens ekonomiska och sociala Historia - ett eftersatt forskningsområde*. I Lundahl G (red.) (1999) *Den vackra nyttan - Om hemslöjd i Sverige* Södertälje Gidlunds

Lindström, L. (2008). '...slöjden såsom medel att uppfostra människor?'. I K. Borg & L. Lindström (Red.), *Slöjda för livet - Om Pedagogisk slöjd*, Stockholm: Lärarförbundets förlag, s 33-39

Lucie-smith, E. (1982) *Konsthantverkets historia, Konsthantverkarens roll i samhället* Gidlunds : Stockholm

Lundqvist, P (2010) ”Hemslöjden och Stockholm textilmarknad. Den Västgötska gårdfarihandeln 1790-1846” I Nyberg, K (red.) Till salu. Stockholms textila handel och manufaktur 1722-1846. Stockholm Stads- och komunhistoriska institutet (s190–213)

Hemslöjden som Näringsgren (2008) NUTEK

Nationell utvärdering av grundskolan 2003 NU-03 (2003) Skolverket
(<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1387>)

Parker, R (1996) *the Subversive Stitch: embroidery and the making of the feminine*. London : Women's Press

Robbins Derek (2000) *Bourdieu and culture*, London : SAGE -

Statens Industriverk SIND 1981:2 (1981) *Hantverk- produktion med tradition*. Stockholm: LieberFörlag.

Statens offentliga Utredningar, SOU 1979:77 (1979) *Hemslöjd- Kulturarbete, produktion, sysselsättning*. Stockholm.

Stavenow-Hidemark E (2005) *Varandras ledstjärnor*. Om Lilli Zickerman, Elsa Gullberg och Gunnel Hazelius-Berg. I Svensson B, Waldén L (red.) (2006) *Den feminina Textilen - Makt och mönster*. Stockholm : Nordiska museets förlag.

Svensson B, Waldén L (red.) (2006) *Den feminina Textilen - Makt och mönster*. Stockholm : Nordiska museets förlag.

Witt A. (2004) *Konsthandverkare, genus och omvänd ekonomi - Om hinder och möjligheter att agera på konsthandverkets arena*. Lund : Fakulteten för sociologi Lunds Universitet

Ziemelis Mite. (1983) *Konsthandverk och konsthandverkare. En studie från Statens Kulturråd. Rapport från Kulturrådet 1983:4*. Stockholm: Statens Kulturråd.

Tv program

Min kamp (2014) [Tvserie i tre delar] Sveriges Television

Publikationer

Skolverket LGR 11 (2010)

Dagspress

Lilla Berlin serie I Metro 2/5 2014

Internetkällor

Kravallslöjds webbportal
(www.kravallslويد.se 2014-05-15)

Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter
(www.rfsl.se/?p=410 kl 19.35 11/4 2014)

RFSL ungdoms wikipediasida
(wiki.rfslungdom.se/index.php?title=V%C3%A5ra_fr%C3%A5gor kl 17.01 11/5 2014)

Gender wikipedia
(gender.wikia.com/wiki/Genderqueer kl 11.44 8/6 2014)

SCBs webbtjänst Statistiska Centralbyrån – för månadsinkomster
(scb.se 20/5 2014)

Svenskarna och Internet SoI2013
(www.soi2013.se/5-sociala-natverk/facebook-haller-greppet/ kl 14.09 11/5 2014)